

תשובות רש"י

ס פ ר ב'

תשובות — פסקי רבינו שלמה

מכונסות מתוך כתבי יד וספרי ראשונים עם מבוא, הערות ומפתחות

מ א ת

ישראל ש. אלפנביין

ניו-יורק

ת ש " ג

מוקדש

להורי היקרים

ר' אליקום חנוך ב"ר אפרים אלפנביין

רבקה חנה בת ר' צבי נירנברג

סי' רס"א

(כ"י וטיקו א 8)

וכפסקי הלכות של ר' שמעיה
תלמידו של רש"י זצ"ל, כתוב:
כשמשיבים רש"י לעסוק בדברי תורה
מכרר ברכת התורה. וכשהולך אח"כ
לביהכ"נ לומר ברכות ופסקי רזמרא
חוזר ומכרר ברכת התורה, כמו באותם
הימים שלא השכים. ונתן טעם
לדבריו: כי הקורא בתורה מברך,
ולא חשיב ליה ברכה לבטלה, אעפ"י
שכרר כבר קודם שקרא פר' קרבנות
ואיזהו מקומו. ה"נ לא חשיב ברכה
לבטלה.

והרב ר' שמעיה זצ"ל, תלמידו של רש"י
כתב: (שרש"י¹) זצ"ל כשהיה משכים
לעסוק בתורה מברך ברכות התורה.
וכשהלך לביהכ"נ לומר ברכות ופסקי
דזמרה חוזר²) ומברך בתורה, כמו באותן
הימים שלא השכים ללמוד. ונתן טעם
לדבריו: כמו דברכת התורה לא חשיבה
ברכה לבטלה, אע"פ שכבר בירך קודם

שיקרא פ' קרבנות ואיזהו מקומו ור' ישמעאל, ה"ה דלא חשיב כאן
ברכה לבטלה³):

סי' רס"ב

כתב בתשובות: ראיתי פעם אחת את ר' שהיה מתפלל¹) בלא חגור.
ותמהתי ואמרתי: מה זה שהוא מתפלל והוא לא חגור מתנים.
הא אמרי' במס' ברכות²) שאסור לאדם להתפלל בלא חגור חלציים,
וטעמא משום שלא יהא לבו³) רואה את הערוה.

רס"א: או"ז ח"א סי' כ"ג 233; כ"י וטיקו מספר 324 א3 [=אורנך נספר
רש"י 79 מ"ד לות 1]:

רס"ב: או"ז ח"א סי' קכ"ח א45. ונסוף ממנלה הוספה צה"ל: והכותב הוא
הרב ר' שמעי', ורצו היינו רצי' שלמה זצ"ל:

רס"א: (1) ומקורו באו"ז איננו ידוע לר"א אורכר [בספר רש"י שם]. (2) ופסק רש"י
שלפנינו מתנגד לפסקא דר"י בר' יהודה רבו של רש"י (מעה"ג סי' ס"ב). ואפשר שרש"י
לא חזר ובירר, אלא כשעמד ללמוד קודם שהאיר היום; ולכן חזר וברר כבה"כ כשעמד
להתפלל וכבר האיר היום (ג.). ולרעתו של או"ז שם: משום שאי אפשר שלא היה מפסיק
משום כך היה מברר. (3) אמנם מזה אינה ראיה, דברה"ת מחמת חיבוב התורה היא באה
[או"ז שם].

רס"ב: (1) ואולי מוסב על ק"ש ותפלה, דהוא מלת המתפלל במובנה הכללי. (2) כ"ד
ע"ב. ועי' ה"ג ד"ב ע' 33, ור"ו ע' 5. (3) והשווה להלן סי' רס"ג אות 2.

ואמר : כמדומה לי באותן הימים לא היה להם לחכמים מכנסים אלא חלוקיהן גדולים עד סמוך לעקביהם וכל בגדיהם היו סתומים פנים ואחור ושמאל וימין. לפיכך היו אומרי' שאסור להתפלל בלא אזור, כיון שלא הי[ה] להם שום הפסק בין הלב לערוה אלא אזור בלבד. (ונראין הדברים שלא היו לחכמים מכנסים. דבמסכת שבת פ' כל כתבי הקודש תנן⁴) מצילין מפני הדליקה. ומפרש שמנה עשר כלים שיכול אדם להציל בשבת. דא"ר יוסי שמנה עשר בגדים מצילין בשבת מפני הדליקה וחוזר ולובש, כולהו מפרש התם ומכנסיים לא הוזכרו, ש"מ שלא היו לחכמים מכנסים). אבל אנו שיש לנו⁵ מכנסיים, ובלא שום אזור יש הפסק בין הלב לערוה, מותרים אנו להתפלל בלא אזור :

סי' רס"ג

הרב רבי' שמעי' זצ"ל פי' (1) בשם רש"י : שמצא בתשובת² הבבליים דלבו רואה את הערוה מותר. מדסבר תנא קמא די"א³ לבו רואה את הערוה מותר, דהוי כרבים לגבי יחיד :

סי' רס"ד

פשהיה ר' (1) רוחץ במים חיים או בהמין מהרהר היה בהן². ובלבד

רס"ג : לו"ז ח"א סי' קכ"ח א45 ; תוס' רי"ח נרכות כ"ה ד"ה : והרי ; פרש"י נכורות מ"ט ע"ג ; ס' על הכל [נענוהו ח"ז] 103 ; פסקי הרא"ש סי' לו ; ח"ח ה' תפלה סי' ט"ז [= כל זו דין י"ח] גסס : פירוש הקונדריס :
רס"ד : נידה לדרך ח"ג (כ"י שזח"ה) סי' מ"א 49 ; לו"ה כ"י סמ: א46

(4) ק"כ ע"א. (5) וכ"ה לשון רב האי [האשכול, מהר" אלבעק, ע' 18] ורב סעריה גאון [שבה"ש סי' י"ז] : המתפלל ואין לו מכנסים וכו' ; או "למי שאינו לובש מכנסים להגור באבנט" וכו' (ראה ראבי"ה ח"א 56 אות 16).

רס"ג : (1) = בפירוש של ר' שמעיה לברכות [כל בו דין י"א], הנקרא : פירוש הקונדריס. (2) ה"ה : = תשו' גאוןי בבב, ולא תשו' חכמי רומא, ר' יחיאל ובניו. והלשון "תשובת הבבליים" הוא לשונו של ר' שמעיה [הוספות לראבי"ה 14]. (3) אמנם לדעתו של אפטוביצר ראבי"ה שם סוף ע' 56 : והלכתא כו"א רכל שלבו רואה את הערוה אסור, וכו' פסקו הגאונים. אך בתשובת הבבליים פסקו להיתר. [ועי' בהגה"מ פ"ב מה' ק"ש ה"ז סי' ז' ; ובפירושים וחרושים בירושלמי לר"ג גינצברג ח"ב צר 284 : לדעת הירושלמי לבו רואה את הערוה מותר ; ובסדר רס"ג כ"ט : שרק לכתחלה יש לדרק שלא יהא לבו רואה את הערוה.

רס"ד : (1) האודה : כשהוא רוחץ. (2) צ"ע : מהרהר היה בהן [=ומברך].

שהיה עוכר³) המים ברגליו, אם צלולים הן כדי⁴) שיהא לבו רואה [את] הערוה, ואם אינם צלולים אין צריך לעברן [=לעכרן]⁵). ואם יש כילה⁶) מוציא⁷) ראשו חוץ לכילה ומתהרהר. ומרחץ⁸) שאמרו שאמור להתהרהר בו, היינו שיושבים שם עממי⁹) [=ערומים] וזורקים עליהם המים, כגון אישבוט"א¹⁰), אז ודאי אסור¹¹):

סי' רס"ה

ר' היה נוהג¹): כשהיה רוחץ בניגית במים ורצה לאכול היה שוקע ומקטין²) [=את] עצמו במים, כדי שיהיו המים עולין למעלה עד לגרונו וכירך ברכת המוציא. ואמר: המים עכורים הם ואין לבו רואה את³) הערוה. וגם כן עשה לברכת המזון:

סי' רס"ו

(האורה ח"ב 227)

נטילה אינה אלא בכלי. ואם הטביל ידיו בנהר או במעיין או במקוה של מים (4) [=של מ' סאה סני]. וכשדוצה הולך בדרך נוטל עמו כלי קטן ליטול הימנו לידיו, [=או] נוטל (6) שחרית ומתנה כל היום:

וזה הוסד מפי רבינו תנוח נפשו בצרור החיים: נמילת ידים על שם כלי ששמו אנטל¹), והוא מחזיק רביעית לוג. כדאמרי²) אנפק אנבג אנטל מחזיק רביעית של [תורה]. ושנו רבותינו³)

[=כ"י מ: סי' קל"ח]; האורה ח"ב 222. והוצא להלן נסגנון אחר נאסופות 1227: **רס"ה:** ס' אסופות (כ"י לונדון) קכ"ז ע"7; [=נחלת גד"ל 39]: **רס"ו:** מת"ו סי' ס"ז נד 35 [ונרשס נטעות נהאורה 227 חות ח': סי' מ"ז

3) קרי: [=שיהא עוכר] המים ברגליו. ובאו"ז א45: אינו רשאי לברר עד שיעכרם ברגליו. 4) קרי: כרי [=שלא יהא]. ולדעת הירושלמי לבו רואה את הערוה מותר. 5) קרי: [=לעברן]; ובהאורה: ואם אין המים צלולים אין עוכרן, רחא לא צריך. 6) צ"5: [=את] ראשו. 7) ובהאורה בטעות: כולה. ובכת"י שלפנינו אולי צ"5: ואם יש כילה [=על ראשו]. 8) ובית המרחץ שאמרו (האורה). 9) כ"ה לפי העתקת פרנקיס. אמנם ט"ס הוא וצ"5 [=ערומים]. 10) האורה: כגון אישטובא; וראה מבואי. 11) שם: והכא ודאי אסור, לפי שהן ערומים.

רס"ה: 1) וכר היה מנהג בצרפת לאכול במים, בשעה שהיו רוחצין בניגית [וכן מבואר בהדיא באו"ז א45: הלכך... מי שרוחץ בניגית ואוכל בה, כדרך שעושין בצרפת, אינו רשאי לברר עד שיעכרם ברגליו. מבוא לראבי"ה צד 407 אות 48]. אמנם לדעת שד"5 (שם 39): רחיצה זו לרפואה היתה, שרש"י היה חלש והוצרך לאכול במים. 2) צ"5 [=את] עצמו. 3) וראה או"ז שם; או"ה שם אות ב'.

רס"ו: 1) ובמרדכי ברכות פ"ח סי' קצ"ב: וי"מ נטילה ע"ש אנטל. 2) ב"ב נ"ח ע"ב. 3) חולין ק"ו ע"א.

[מי] רביעית נוטלין לידיים לאחד ואפי' לשנים הואיל ומשירי רביעית קאתו. ונטילה שאמרו אינה אלא בכלי, ואי נמי אי טביל ידיו בנהר או במעיין או במקוה⁴) של מ' סאה סגי: וכשהולך⁵) בדרך נוטל עמו כלי קטן שהוא מחזיק רביעית ליטול ידיו ממנו ודיו. או נוטל⁶) ידיו שחרית בכיתו ומתנה עליהם לכל היום, שמא לא ימצא מעיין או נהר לטבילה⁷):

סי' רפ"ז

חייב אדם לברך על נט"י בכל פעם ופעם שנוטל ידיו משום¹) דמצוה לרחוץ משום ניצוצות כדאמרי' ביומא²) דנטילה זו לנקות עצמו שיהא ראוי לקרות בתורה ולשאר³) מצות. אבל בברכת נקבים לאחר שבירך שחרית [שוב]⁴) אינו צריך⁵) כל היום. ואעפ"כ⁶) אם נטל ידיו שחרית והתנה עליהן שפיר דמי. ובלבד שישמור עצמו מלטנפם, כדאמ' בפ' כל הבשר⁷) וא"ר אבינ' לבני פקתא דערבות כגון אתון דלא שכיח לכו מייא משו ידיכי⁸) מצפרא ואתנו עליהו לכולי יומא:

סי' רפ"ח

מעשה שנטל החתן ידיו קודם קידוש, ולאחר קידוש¹) היה ממתין מלבצוע

(אסופות כ"י לונרונ 923)
מעשה שנטל החתן ידיו קודם קדוש
והיה ממתין מלבצוע עד שיחזור ויטול

78 [85] וזקנור נמרץ וזלשון מנומגס זכאורה ח"ז 227-228; או"ה (כ"י מ:): סי' קע"ה [=כ"י סמ: 145 = פר: חסר שס]; מח"ו כ"י סמ: ג 10:
רפ"ז: תר: כ"י לזמיר סי' כ"ז (זגליון רשום סי' קנ"ג) 48; והונס זשינויים עלומים זמח"ו כ"י סמ: 10 [=סי' ס"ז 36]; וזקנור רש"י 51:
רפ"ח: מח"ו כ"י סמ: 1567 [=מח"ו 591 זכמה זינויים]; אסופות (כ"י

4) או"ה וגם האורה בטעות: או במקוה של מים, וצ"ל: [=של מ' סאה סגי].
5) שם: וכשרוצה הולך בדרך. 6) ושם הגי' מוטעת: נוטל שחרית ומתנה כל היום, וצ"ל: [=או] נוטל [=ידין] שחרית [=בביתן] ומתנה [=עליהם] כל היום. (ועי' חולין ק"ו ע"ב). ובכל ספרי דבי רש"י נמצאת כאן הוספה, והובאה לעיל ספר א' סי' פ"ה 114.
7) מח"ו כ"י סמ: נהר או מעיין להטביל.

רפ"ז: 1) מח"ו: מכאן דמצוה לרחוץ; ס' רש"י: דכיון דמצוה. 2) ל' ע"א. ס' רש"י: חייב אדם לברך דנטילה זו וכו'. 3) שם: ולשאר ברכות ומצוות, ומוסיף שם: דאמרינו בברכות, כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקודא קדית שמע, עליו הכתוב אומר ארחץ בנקיון כפי. 4) ובכת"י שלפנינו: שום. 5) ס' רש"י: אינו צריך לברך כל היום כולו. 6) וכל המאמר כולו, מן "ואעפ"כ" עד סופו, ליתא שם בנדפס. ועי' מעה"ג 54; ומח"ו 591.
7) חולין ק"ו ע"ב. 8) וצ"ל [=ידייכו].

רפ"ח: 1) אסופות: ליתא שם.

ידיו משום הא דאמרי' בפסחים נטל ידיו לא יקדש, משום דהוי הפסקה וצריך לחזור וליטול ידיו. וא"ד ריו לנטילה ראשונה שקודם קדוש דקדוש לא הוי הפסקה. ולא זו בלבד אלא אפילו נטל ידיו שחרית מתנה עליהם [כל היום כולו], דאמר להו רב לבני פקתא דערבות כגון אתון ולא שכיח לבו מיא בכל שעתא משו יריכו בצפרא ואתנו עליהו כולי יומא והלכתא כרב באיסורי. ומיהו הנוטל ידיו לא יקדש. ונטילה שאמרו אינה אלא בכלי, ואי 14) נמי אם הטביל ידיו בנהר או במעין או במסוה של 15) מים סניא. וכשישראל הולך בדרך נוטל עמו כלי קטן ליטול הימנו את 16) ידיו ונוטל את ידיו שחרית ומתנה עליהם 17) כל היום כולו. ובשעת 18) הנטילה צריך להתנות, ולא לאחר הנטילה.

עד שיחזור ויטול את ידיו משום²) האי דפסחים³) הנוטל ידיו לא יקדש⁴), מי שנוטל ידיו לחולין לא יקדש, משום⁵) דקידוש הוי הפסיקה וצריך לחזור וליטול את ידיו: [=וא"ר⁶)] דיו בנטילה ראשונה שקודם קידוש, ואינו⁷) הפסקה. ולא זו בלבד [=אלא] אפי' נטל ידיו שחרית ומתנה עליהו⁸) כל היום כולו⁹), והילכתא כרב¹⁰) באיסוריה. ואמר להו רבינא¹¹) לבני פקתא דערבות כגון אתון דלא שכיחי לכו מיא, משו¹²) ידיכו מצפרא ואתנו עליהו¹³) לכולי יומא:

מי' רפ"ט

השותה¹) מים בתוך סעודתו, אפילו פעמים ושלוש, צריך²) לברך על כל

(מח"ו כ"י סמ: ט"ב)

והשותה מים בסעודתו חייב לברך, על כל פעם ופעם שהוא שותה, שהכל.

לונדון) ז"צ ע"ג [=כ"י ותיקן י"צ ע"א]; שנה"ל ח"צ (כ"י חק:); סי' ע' [=הסגולה שנה 7' חזרת מ"ו 137]; לו"ה (כ"י מ:); סי' קמ"ה [כ"י סמ: 1113]; ועה"ג 54; רלני"ה ח"צ 56; הגה"מ ה' שנת פכ"ט לות ח':
רפ"ט: לו"ה סמ: 853 [=כ"י מ: סי' כ"ו =פר: 27]; פרדס ספ"י ע"ד, ושס

2) מח"ו כ"י סמ: משום האי דפסחים; מח"ו הנרפס: משום הא דאמרינו בע"פ. 3) ק"ו ע"ב, ותוס' שם ר"ה: הנוטל. 4) כ"ה נ"כ במעה"ג; וליתא באסופות שם. 5) שם: משום דהוי הפסקה. 6) תיקנתי זה עפ"י מח"ו הנרפס: מעה"ג: די לו בנטילה. 7) אסופות: דקדוש לא הוי הפסקה; מעה"ג: וקידוש אינו הפסקה. וכבר העיר ר"א אפטוביץ (שם אות 22) בזה"ש: ומ"ש „וקידוש אינו הפסקה” אין לו הבנה כלל. ולכל המקורות שציינ שם צריך להוסיף: או"ה ושבה"ל [והשווה סרוד דש"י 51, תרא"ו: סי' קנ"ג מ"ח ע"א, ומח"ו כ"י סמ: א"א 10]. 8) ראבי"ה: הזינן שכל היום מתנה עליהם; מח"ו: מתנה לכל היום כולו. 9) תרא"ו: מתנה עליהו לכולי יומא. 10) [בכורות מ"ט ע"ב]. מח"ו: כראמר רב בפ' כל הבשר; אסופות: דאמר להו רב לבני פקתא דערבות. 11) חולין ק"ו: רבי אבינא; מעה"ג: אמר להו ר' בפקתא דערבות: כ"י תרא"ו: דאמר להו רב. 12) כצ"ס: אמנם כ"י סמ: בטעות: משום ידיכו. 13) מח"ו: עליכו. 14) כ"י: דאי נמי [ועי' תוס' חולין ק"ו ע"א ר"ה: רלא]. 15) כ"ה באו"ה; ס' דש"י: של מ' סאה סני. 16) שם: ליטול הימנו לידיו. 17) מעה"ג: לכל היום. 18) כ"ה באסופות: וליתא בכל מק"א.
רפ"ט: 1) או"ה סמ: דין מים בסעודה; האורה: כיו [דין] מים בסעודה; ועי' תוס' ברכות מ"א ע"ב ר"ה: א"ה, והרא"ש שם פ"ו סי' כ"ט. 2) כ"י מ:; צריך על כל פעם לברך.

דכל שעתא ושעתא נמלך הוא. דאין אדם שותה אלא לצמא ועל ידי הרחם. לפיכך אין קבע למים לפטור כל שתיותיו בפעם ראשונה. אבל יין שאדם שותה לתאות נפשו, ולהשביעו ולהברותו אפילו בלא צמא, התם 15) אמרינו יש קבע ליון. וכיון דבריד לכסא קמא ושתה, אפילו מאה כוסות בלא ברכה, לית לו בה:

פעם ופעם, ואע"פ³) שבירך בפעם ראשונה. שכך שנו⁴) השותה מים לצמא אומר שהכל נהיה בדברו. ואמר⁵) רבא למעוטי מאי. אמר רב אידי⁶) למעוטי דחנקתיה⁷) אומצא דלא מברך, הא לאו הכי מברך, דהוה ליה כנמלך:

ואית⁸) דאמרי כיון דאיכא⁹) מים קמיה בסעודה וברוך זימנא חדא לא צריך לברוכי¹⁰) זימנא אחריתי¹¹), שהרי הוא קובע סעודתו על המים:

ור'¹²) אומר לפי שהוא כנמלך על כל פעם ופעם. שאין לך אדם שותה מים כי אם בפחות, שיכול להעמיד¹³) עצמו ולהסיח דעתו¹⁴):

סי' ר"ע

(סמ"ג עשין כ"ו)
אגוז מטוגן בדבש, כתב הרב ר' שמחה זקנינו לפני רבינו שלמה: שהאגוז הוא עיסר ומברך בורא פרי העץ:

פעמים ראיתי¹) את ר'²): שהביאו לפניו על השולחן אגוזים מטוגנים בדבש, וקורין לו אב בשטרי³), ומברך עליהם

סי' ע"ג; האורה ח"ג 200; סדור רש"י סי' ע"ה, ושם סי' ק"ז 53; מח"ו סי' כ"ד 29; ונשינוי הלשון ונסתירה נהלכה שם סי' ע"ג 39 [=כ"י סמ: ט 111]:
ר"ע: מח"ו 40 [=סמ: ה 111]; סדור רש"י 59; תוס' נרכות 383 ד"ה:

3) שם: ואע"פ שהם לפניו [וכ"ה בסרע"ג 66א ובמח"ו 29]. 4) האורה: שכך שנינו; מח"ו: ששנינו [משנה ברכות מ"ד ע"א]. 5) שם: ואמרינו. 6) ב"ד אביו. 7) כ"י מ: דחנקי אומצא. 8) מח"ו: ואית מרבנן דאמרי. 9) שם: דאיכא קמיה מיא בסעודתא מברך זימנא קמיה [=קמא], ותו לא צריך לברוכי; ומכאן ועד „זימנא חדא" חסד באו"ה מ: 10) או"ה מ: לא צריך לברוכי עליה על כל זמנא וזמנא, מידי דהוי אחמרא, דכי מברך זימנא חדא לא צריך לברוכי עליה תו זימנא אחריתי [ראה מח"ו 29]. 11) מח"ו 29: ואית מרבנן [=דאמדי] דכלל לא צריך לברוכי אמים בתוך סעודתו. מדגדסינן בברכות פ' [מ"א ע"ב] כיצד פת פוטד כל מיני מאכל. ופריך יין נמי ליפטור. ומשני שאני יין דקבע ברכה לעצמו. מכלל דרווקא יין דקבע ברכה לעצמו, כלומר ברכת המזון, אין הפת פוטרתו. הא מים, דלא קבע ברכה לעצמו, הפת פוטרתו. 12) או"ה מ: מ"ד [=מרבני]; ומכאן ועד סופו נשמט במח"ו 29. 13) [=על] עצמו. 14) או"ה פד: מוסיף לבסוף: מ"ר. 15) ברכות מ"א ע"ב.

ר"ע: 1) אולי הוא = ר' שמעיה. 2) כנראה ה"ה: רבינו שלמה; אמנם לדעת דש"ב [ס' רש"י 59 אות א']: רש"י כיון כאן לאחד מרבתינו, שהיה מברך בורא פה"ע. 3) כ"י סמ: שקורין או בעפל; ס' דש"י: שקורין יורבעם; והשווה שם צד 60 אות ג' וגם מבואי.

בורא פרי העץ. כי הוא היה אומר האגוז⁴) עיקר והדבש מפל. ואע"פ שמטוגנות הן בדבש, לא נשתנה מחיתו⁵) [=מהוייתו] ואין זה בישול. ובעיני⁶) הוי דבש עיקר. אלא כדאי הוא ר'⁷) לסמוך עליו:

פי' רע"א

וכן מצאתי בתשובת רש"י: דהא דאמר תלמודא⁸) אין מחזירין אותו, היינו דוקא כשיסיים תפלתו, כי ההוא דקאי עלה ר' חייא⁹) צלי והדר צלי. אבל אי ליכא טירחא¹⁰) דצבור, כגון שלא סיים תפלתו, חוזר לעבודה. ע"כ:

פי' רע"ב

כתב הר"ש ז"ל: היכא דעל¹¹) איניש לבי כנשתא וצלי מנחה כבר וקמו צבורא למצלי תפלת ערבית. קאים איהו¹²) ואתי ומצלי בהדי צבורא אע"ג דלא קרא את שמע [דאורתא]¹³) ולא בירך לפנייה ולא לאחריה. ובתר דמצלי בהדי צבורא קרי¹⁴) את שמע בשתים לפנייה ולאחריה כהלכתו. ע"כ:

משכחת; תוס' רי"ח ל"ח ע"א ד"ה: וכי; לו"ז ח"א סי' קס"ח; סמ"ג עשין כ"ז;
סמ"ק סי' קנ"א; ס' אגודה זרכות פ"ו סי' קל"ד; הגה"מ זרכות פ"ג סי' ה';
תשו' מהר"ם ז"צ ד"צ סי' תקפ"ז 299 [=פסקי זרכות למהר"ם סי' ט"פ];
וס' על הכל [הגורן ח"ז] 97:

רע"א: הגה"מ ה' תפלה פ"י: הי"צ לוח מ':

רע"ב: ארקות חייס ח"א סי' ז' מ"ג ע"ג; האורה ח"א 12:

4) כ"י סמ: כי היה אומר: או עיקר והעפל מפל. 5) קרי: [=מהוייתו]; כ"י סמ: ולא נשתנה פרי מהויתו. 6) ח"ה = ר' שמעיה. אמנם לא ר' שמחה מוטרבי; דהא לפי הסמ"ג עשין כ"ז ר' שמחה סובר: שהאגוז הוא העיקר. ולדעתו של רש"ב ח"ה: ובעיני [=דש"י] עצמו. 7) כ"י סמ: אלא כרי [=כדאי] לסמוך עליו; והשווה מה שהעירותי ע"ז להלן כפר ג' סי' שמ"ג.

רע"א: 1) ברכות ל' ע"ב. והשווה מח"ו סס"י רכ"ו [=וליתא במח"ו כ"י סמ: 43 ע"ג]; סדור רש"י סי' תקל"ט 268. 2) שם. 3) והשווה פירש"י שם ד"ה: בצבור.

רע"ב: 1) האורה: היכי דאתי לבי כנישתא. 2) שם: וקאים איניש ואתא ומצלי בהדיהו תפילת ערבית. 3) בא"ח הגי' בטעות: דאורייתא. 4) [=קרי: קדיאה דערבית] בשתים לפנייה [ושתיים] לאחריה כהלכתו.

סי' רע"ג

הגה"ה : מכאן שהשומע¹ כעונה. פסק רש"י משם רב יהודאי² גאון : שהמתפלל ישתוק ויכוין לבו לדבר שבקדושה :

סי' רע"ד

וכתב¹ הר"ש ז"ל : מצוה לקרות כל אחד, ואם אינו יודע לקרות העולה² בדקדוק, על החזן לסייעו בלחש. א"נ אי העולה לא גמיר, לימא ליה החזן כל תיבה ותיבה בלחש והקורא יקרא בקול רם. כי היכי דלשמעו צבורא ובהכי נפיק ידי חובתיה :

סי' רע"ה

וכן אירע לפני ר' שלמה¹ ז"ל : בתלמיד אחד שקרא בסמיכה². וגער בו. וצוה לחזור³ ולברך על התורה ולחזור לקרות :

סי' רע"ו

עוד מצאתי בתשובות הגאונים¹ : האנשים הרגילין² לקרות בספר

רע"ג : הגהות מרדכי (ד' ריוול) סוכה פ"ג סי' אלף רפ"ד [וליתא זכ"י מרדכי הגדול וגם לא זליקוטי המרדכי (כ"י סמ)]:

רע"ד : ח"ה ה"א ה' שני וחמישי סי' כ"א דף כ"ז ע"ד :

רע"ה : סדור תפלות השנה של מנהגי אשכנזים [כ"י ותיקן מספר 324 י"ט ע"ד [= אורנך נספר רש"י סוף דף מ"ד אות 1]:

רע"ו : מח"ו סי' קי"ט ע' 91 [= וליתא זכ"י סמ: 303] נסס: עוד מלאתי

רע"ג : 1) סוכה ל"ח ע"ב : מכאן לשומע כעונה. 2) והשווה לקח טוב, ואתחנן ו' ע"א [גנ"ש ח"ב 106] בשם : וכן יסר רב יהודאי גאון בעל הלכות ; וליתא בהל' קצובות שם.

רע"ד : 1) ולא מצאתי בס' האורה שלפנינו. וזה אינו מתאים למה שכתב ר"ש אלבעק בס' האשכול ח"א ע' 36 אות ט' : שדרכו של הא"ח לכנות את ס' האורה בשם : וכתב הר"ש. 2) = ואם העולה אינו יודע לקרות ברקדוק.

רע"ה : 1) וכוונתו לרש"י ז"ל. 2) עי' ירושלמי מגלה פ"ד : ה"א ; בבלי שם כ"א ע"א ; ס' העתים ע' 268 בשם : ר' סעדיה : הקורא בתורה לא ישעו לכותל ; ונמצא לפנינו בסדור רס"ג שס"א. 3) ואפילו בדיעבד צריך לחזור ולברך.

רע"ו : 1) וכוונתו לתשובות גאוני גרובנא, או לתשובות רש"י ; אמנם לא לתשובות גאוני בבבלי. [וראה מה שהעירותי לבסוף ספרי "מנהגי דורא"].

חומש בעשרה במקום שאין ספר תורה אין רוח חכמים נוחה^(*) בהם. ור' א' אומר לעשות כן: שאף בספר תורה גמור שאינו עשוי כתיקון חכמים אסור לקרות, כגון שאינו תפור בגידין, ושלא יהא בין שיטה לשיטה כמלא שיטה אסרו לקרות^(*). כל שכן ספר חומש שאינן מדקדקין בו לעשות אחד מן התיקונים האלה שאסור לקרות בו. והמיקל בזה, לא נכון הוא עושה, שמוציא ברכה לבטלה. ת':

סי' רע"ז

וכמו כן אותם שמשלימין קטן [=לעשרה] ומאחזין ספר^(*) בידו גם בזה לא נכון^(*) למורי. וגם בזו^(*) [=יש] להחמיר ולא להקל, לומר^(*) קידוש השם בלא עשרה. וגבי הזכרת השם בעי עשרה דהיינו עדה, דקאמר [=ינן]^(*) עד מתי לעדה הרעה הזאת, יצא[ו] יהושע וכלב:

סי' רע"ח

מעשה^(*) בחזן אחד שקרא בפרשת פרה ופסק^(*) בהגר הגר בתוכם לחקת עולם. וגלל ס"ת וישב במקומו. והקפיד ר' א' על הדבר, ואמר:

נתשו' הגלונים; האורה ח"ג סי' קנ"ו 229 [=אורה סי' רנ"ה]; תשו' מהר"ם ז"ל ד"פ סי' קע"ג נזס: רש"י [=פסקי-זכרות למהר"ם סי' מ"ג =תשו' מהר"ם ז"ל ע' 310]; שנה"ל סי' ל"א; א"ת ח"א (כ"ג ג') [=כל זו סי' כ']:

רע"ז: תשו' מהר"ם ז"ל ד"פ סי' קע"ג: נזס רש"י; [=פסקי זכרות למהר"ם סס"י מ"ג =תשו' מהר"ם ז"ל ע' 310] נזס רש"י; האורה ח"ג 230 [=אורה כ"י מ: סי' רנ"ה]; שנה"ל סי' ל"א נזס: וכן מלאתי נזס רש"י: רע"ח: אורה [כ"י הסמינר] סס"י תש"ע סוף 953-ריש 964 נזס: ר' [סתם]:

(2) ולפי תשובת ר"י בר מנחם (מח"ו שם): מותר לקרות בחומשיו בבהכ"נ ולכבוד, כמו בס"ת הנתפר בגידיו. וכר היה המנהג באותם כפרים שאין להם ס"ת [ראה קובץ תשו' הרמב"ם סי' ט"ו]. והתימא שעוברה זו נעלמה מעיני החכמים, הרב ש. י. זווין וגם ז. בו מנחם, במאמרם [הצופה, ירושלים, ה' תשרי תרצ"ט צד 8, ושם ט' תשרי צד 5]. (3) וטעמא הוא מפני כבוד הצבור [גיטין ס' ע"א; תוס' שם ר"ה: תורה; ומנהיג שבת אות ג"ז]. (4) וגם זה מעיד שרברי ר"ר שלום בארון [במאמרו: רש"י וקהלת טרוייש צד 51] אין להם שום יסוד במציאות. (5) קרי: [=בו].

רע"ז: (1) האורה: ומאחזין בידו ספר תורה. (2) שם: גם זה לא נראה למורי [=רש"י]. (3) [=יש] להחמיר. ותיקנתי זה עפ"י הגי' שם. (4) שם: פן יצא ממנו קדושת השם בלא עשרה בני מצוה. (5) מגילה כ"ג ע"ב על במדבר י"ד: כ"ז.

רע"ח: (1) כ"י סמ: ריז טעות פרשת ס"ת. (2) במדבר י"ט: י. (3) אולי הוא =רבינו שלמה יצחקי.

לא קריתם כל הפרשה כולה. ודומה כאילו לא קרינן כלל, שלא אמרנו ממנה אלא רמז בעלמא. וחזרו ופתחו והתחילו בראש הפרשה, וקורא ברכת התורה תחלה וסוף, ממעם שיגמרו כל הפרשה (עד הערב :

סי' רע"ט

מעשה (היה בערב שבת שהיה מעונן) והדליק נר של שבת ואח"כ זרחה השמש. ואמר הרב (אם כבו הנרות מותר להדליקן) ולהוסיף בהן שמן עד שקיעת החמה. ואם לא כבו אין צריך לכבותן ולהדליקן. שהנרות (אין אוסרין ואין מתירין לעשות מלאכה עד שקיעת החמה עד שיתפלל תפילת ערבית) :

סי' ר"פ

ולאחר סיום תפילת לחש החזן פותח ויכולו, אעפ"י שאינו צריך שכבר נפטר בויכולו שא' בלחש, אלא מפני יום טוב שחל להיות בשבת, שאין אומרי' ויכולו (בלחש שהרי אומ' אתה בחרתנו, והוצרך לומ' ויכולו בקול רם. לכך תקנוהו לומר בכל שבת לאחר תפילת לחש, שלא לחלוק בין שבת שחל יום טוב לתוכו ובין שאר שבתות: העתקתי) מתשובות רש"י :

רע"ט : לקוטים מספרי דזירא"י [כ"י נרסלוי קונן 255] 66 [=אורנך ספר רש"י ריש 77 כ"ו]. והשווה ס' העתים 41 :
ר"פ : מח"ו 82 ; פרדס סס"י ג' ; ורלנ"ה (הול' אפטונילר) 243 אות 12 :

(4) =תטמא עד הערב [במדבר י"ט : כ"ב].

רע"ט : (1) והשווה מעשה דומה לזה בשם רש"י באו"ז ח"ב ה' ע"ב [אורכר שם אות 78].
(2) ובנוגע דין יום המעונן ראה ס' העתים 41, ראב"ן סי' ק"ע, ראב"ה ח"א 266, והוספות ותקונים שם ע' 48. (3) ואולי הכוונה לרש"י [אורכר שם סוף דף מ"ח]. (4) וכ"ה דעתו של ר' אשר מלוניל : כי מותר להדליק ולהוסיף שמן ; משום שהקבלה, היתה קבלה בטעות. (5) וכ"ה דעתו של ר' שמשון : שאין חשוב הדלקת הנר, קבלת שבת לאסור עצמו במלאכה [ראה תוס' שבת ל"ה ע"ב ד"ה : רבי ; שבה"ל סי' נ"ט] ; אמנם בה"ג [ד"ב ע' 84] ורע"ג [סדר ל"ו ע"ב] פסקו : דאותם שהדליקו הנרות, אסורים להדליק ולעשות מלאכה [אורכר אות 78]. (6) ועי' א"ח ח"א מ"ד ע"ג [=כל בו דין ל"א =אורכר שם] בשם הר"מ.
ר"פ : (1) והשווה תוס' פסחים ק"ו ע"א ד"ה : זוכרהו ; ומח"ו סי' מ"ג 137. (2) ולדעתי אולי כוונתו לתשובה שלפנינו [סס"י ק"ד], ולא לתשובה בסי' ק"ה (כדעת רש"ה במבוא שם צד 85) ; ובראב"ה שם : ובתשובות מצאתי [=וכוונתו לספרי דביירש"י].

סי' רפ"א

(מח"ו 36)

ופעם אחת שאלתי לר': אם אני יוצא (3) בהכרלת בית הכנסת, כיון שלא נתכוונתי בברכת היין. ואמר לי, הואיל ונתכוונת לברכת הכרלה דייר:

פעם אחת¹) באתי ליצאת ידי הבדלה בהכרלת בית הכנסת, ולא נתכוונתי בברכת היין. אמ"ל [=אמר לי] הואיל ולא²) נתכוונתה בברכת הבדלה דיין³):

סי' רפ"ב

ובשם רבינו שלמה¹) ז"ל מצאתי: שהיה נוהג ליל תשעה באב שחל להיות במוצאי שבת לכרך על הנר. אע"פ שאין מבדילין עד לאחר תענית, דבמוצאי שבת אין מבדילין לפי שכבר אכלו ושתו מבעוד יום, ומיד כשהחשיך חל התענית ואין יכול להבדיל, לפי שאינו יכול לטעום ואין מבדילין אלא על הכוס: (ואם תאמר²) למה הוא מותר במלאכה, כגון הבערה וכישול דמותרות במו' באב, לפי שכבר הבדיל (בתפילה):

סי' רפ"ג

(צל"ד כ"י שוח"ה ל"ט)
העיר ר' על הר"ר שניאור (8) ב"ר יהודה ב"ר ברוד; שראה בשבת שחותר קשרי הכבש שהוא מקושר בהו"5) בשפור כשהוא צלי עכ"ל:

התיר ר'¹): לחתוך קשור²) כבש או גדי שהוא מקושר בשפור בשבת, מיהא

רפ"א: תשובה זו לר' שמעיה תלמידו הונחה צנינוים רבים ועלומים צמח"ו (כ"י סמינר) 79 ג 10; [=מח"ו סי' ס"ט 36 (ונמנול 52) נזס: שאלתי לר']; ופרדס סי' ע"ג. ונשמטה תשובה זו נפע: (מהד' עהרנרייך):
רפ"ב: תניא רבתי ס"י כ"ט (מ"ה ע"ג וע"ד); [=שנה"ל סי' רס"ח (קכ"ח ע"3)] נזס: רבינו שלמה ז"ל מלחתי; פרדס סי' קנ"ה, ושם סי' קס"ג:
רפ"ג: תר: כ"י לזמיר סי' ט' (על הגליון ראוס סי' קל"ט) 443; מח"ו סי' ז"ג 291 [וליתא נכ"י סמ: 53]; לידה לדרך ח"ז כ"י שזס"ה קונן 49 [=הירשפלד מספר 130] סי' ל"ט = האורה ח"ג 221 = או"ה כ"י מ: סי' קכ"ט; שלה"ש פ"ז:

רפ"א: (1) פרדס: פעם אחת שאלתי [=ר' שמעיה] לרבי [=דש"י] [וליתא בפע: שם]. (2) מח"ו הנדפס: הואיל ונתכוונת. (3) ומקור הדיו בדברי הגאונים, ה"ה: רנט"ג ורה"ג [מע"ה"ג 26; ריצ"ג ח"א י"ד; ראבי"ה ח"א סי' קמ"א 131 אות 1]. (4) שם: דייר.
רפ"ב: (1) ראה פרדס סי' קנ"ה. (2) אולי מאמר, המוקף בין חצאי העיגול, אינו לרש"י.
רפ"ג: (1) מח"ו בטעות: העיר ר' על אדם. וצ"ל: אדם [=גדול]. (2) והשוה מרדכי פ"ד רביצה סי' תרצ"א. (3) והשוה מכואי והאורה שם אות א'.

(שלח"ש סי' פ"ו)

וכו מצאתי: שהעירו על אדם גרוץ ומנו ר' שניאור ב"ר יהודה ב"ר ברור זצ"ל, שראוהו שחתר קשרי הכבש שהיה קשור בו בשפור כשהוא צלי: ואפי' בפסיקת תלוש הורה ר': שאין שום איסור בשבת ואפי' שבות דרבנו, אלא היתר נמור הוא. כדאמרו' במסכת (7) יום טוב חותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותר:

דתנן (') שובר אדם חבית ואוכל ממנה גרוגרת בפ' חבית שנשברה. ותניא בגמ' חותלות (') של תמרים וגרוגרות מתיר ומפקיע וחותר, מידי דהוה אשובר עצם לתוציא ממנו המוח:

סי' רפ"ד

יתד (') של שפוד שתוחבין בו יריכי העוף היה ארוך יותר מדאי, ובא מעשה לפני ר' ואמר (') לחתכו בסכין, ולא לשרוף ראשו (') באור כדי שיתקצר משום תיקון כלי. ואין זה דומה (') לחותכה באור לפי (') שתי נרות. דהתם נראה כמדליק כדרכו, כאדם שצריך להדליק שתי נרות:

סי' רפ"ה

[א:] אין ר' רוצה להתיר לשחוק (') באגוזים בשבת ויום טוב, לא על

רפ"ד: מח"ו סי' ז' 290 [=כ"י סמ: 53]; האורה ח"צ 199; לו"ה כ"י מ: סי' נ"ג [=פר: 26]; סדור רש"י 299; ונשינויים רזים צלו"ז ח"צ סי' ש"ז; ורלזי"ה ח"צ 477 אות 19 נשם: ורלזי"ה 26 נרשם שם בטעות נשם: ר' יצחק צ"ר יהודה. ואולי קאי לתשובה שלפניה:
רפ"ה: מח"ו סי' ז"ד 291; ונשינוי הלשון צהאורה ח"צ סי' קמ"ה 224; לו"ה כ"י מ: סי' ק"מ:

(4 קרי: דתנו [=בפ' חבית שנשברה]. שבת קמ"ו ע"א בשינוי הלשון: שובר אדם את החבית לאכול הימנה. וראה תשו' מהר"ם ב"ב ר"ב סי' י"ט מכ"י אמשטרם. (5 שלח"ש: שהיה קשור בו בשפור. (6 חותלות של גרוגרות ושל תמרים (בשבת שם). (7 מכאן ועד סופו חסר בשבחה"ל רפוס שאלוניקי 1796 י"ט ע"ב; וראה ביצה ל"א סע"ב.

רפ"ד: (1 האורה בטעות: יחר [=יתר]; ובאו"ה 26 נרשם שם בטעות בשם: ר' יצחק ב"ר יהודה. ואולי קאי אתשובה שלפניה. (2 כ"י סמ: ואמר רבי: והמליו "ובא מעשה לפני ר"י חסריון שם. (3 שם: אותו. (4 או"ז: ולא דמי להא דאמר בירושלמי [ביצה פ"ד ה"ד] גבי פתי"ה ר' יהודה אומר חותכה באור לשתי נרות, ונראה כמדליק שתי נרות. וכבר העיר ע"ז רש"ה (ע' 54): ולא ירעתי למה הביא מירושלמי, דבר המפורש במשנה. (5 ביצה ל"ב ע"ב. ובראבי"ה: בפי שתי נרות.

רפ"ה: (1 אמנם בשו"ת פאר הדור להרמב"ם סי' קי"ז [=קובץ סי' קי"ד]: ויש אחרים שהם שוחקים בפירות אגוזים ולוזים. ואינו נאסר מצד השבתות.

גבי שולי קדירה, ולא בגילגול שקורין ווליאה², משום³ אולודי קלא. ועוד מפני שמשנת [ב]ר⁴ :

[ב:] ולשחוק⁵ [בכדור] שקורין פלומא⁶ מתיר רבינו מפני שמחת יום טוב :

סי' רפ"ו

[תשלום המנהיג (כ"י ותיקו) 87] ושומין ביום טוב ר"י) כותשן כדרכו, אבל פלפלין טוחנן קודם יום טוב או טוחנן בקערה או בכל דבר, בקתא דסכינא או בשינוי אחר, דאמר רב יהודה הני פילפלי מידק חדא חדא בקתא דסכינא שרי, תרתי תרתי אסור. רבא אמר כיון דקא משני אפי' טובא נמי, או בבוכנא ואסותא ובאצלי אצלווי, כדמסיק בביצה⁷. אבל פלפלין בריחים שלהם ודאי אסור כדאמ' בביצה. וריחים שלהן קרי לאותו מולינ"ט⁸ שלהן.

רפ"ו : מח"ו סי' ז"ל 290 [=כ"י סמ: 53]; האורה ח"ג 199, ונסנה סס נקילור ע' 224 ; סדור רש"י 300, ושם 380 ; לו"ה כ"י מ: סי' נ"ד [=פר: 26], ושם סי' ק"מ; רלז"ה ח"ג 440 לות 7 ; תשלום המנהיג כ"י ותיקו מספר 508 873 [=ס' היוכל לר"י פריימן ע' 115 הערה 74]:

(2) ולירא (או"ה כ"י מ:); אלריא (האורה 225). (3) משום משמיע קול (ראה פירש"י עירובין ק"ר ע"א). (4) מח"ו בטעות: שמשחך [=שמשחך] [ב]ר. (5) וענין שני זה ליתא לא בהאורה וגם לא באו"ה. ועי' שבה"ל סי' קכ"א [=תניא רבתי סי' י"ט]; תשו' הרמב"ם (הוצ' פריימן) סי' ע' 71 ; צונץ צור געשיכטע 172-174 ; ותשובת הרב משה פרובינציאלי על משחק הכדור (תרביץ, שנה ר' ספר ר' צר 367 אות 4, ושם 374 אות 37). ותשובה שלפנינו נעלמה, כנראה, מעיני אורבר בספר רש"י סוף דף ס"ו. ולכל המקורות שציון ריבקינד במאמרו על משחקי ישראל (הרואר, שנת תר"ץ צר 209 הערות 9, 10) צריך להוסיף: האורה, או"ה, תשב"ץ קטן סי' ס"א, ותניא רבתי סי' י"ט. (6) Peloton = (6) [פירש"י סוכה ל"ו ע"א].

רפ"ו : (1) האורה 224 : ראיתי את רבי שכותשן שומין בקערה ביו"ט כדרכו, אבל פלפלין טוחנן מערב יו"ט; מח"ו כ"י סמ: בשינויים עצומים: ושומין ביו"ט כותשן כדרכו, אבל פלפלין טוחנן בקערה או בכל דבר. אבל לא בריחים שלהן, כראמרנו בביצה [והמלין מן "בקתא דסכינא" ער "אצלווי" חסרין בכ"י]. (2) כ"נ ע"ב. (3) [=שלנו]; כ"י סמ: וריחים שלהן קרי לאותו מוליניט שלנו; האורה וס' רש"י: קרי מולצין שלנו; או"ה: קרי לאותו מוליניו"ד שלנו.

תדע מדגרסי' התם¹) ממאה משום שלשה כלים. הכרזל שבתוכו שהוא נקוב נקבים דקים אפילו²) הוא בפני עצמו ממא משום כלי³) כברה. והעליון משום כלי מתכות, והתחתון משום כלי קיבול:

סי' רפ"ז

מה שכתוב בסידורים¹) זה קרבן דשבת, וקרבן ראש החדש הזה נאמר. מצאתי²) בשם רבינו שלמה ז"ל: שאין ראוי לאומרו, לפי שדברי הסופר הוא להודיעם, כי כל זה שהוא רוצה לכתוב, אינו קרבן יום אחד, כי אם קרבן ליום פלוני, וזה קרבן ליום פלוני המאורע בו. אלא כמו שמסיים קרבן שבת יתחיל מיד קרבן יום המאורע, ולא יפסיק בנתיים לפרש זה קרבן שבת, ומוסף יום ראש החדש נאמר. וכן בשבתות וימים טובים, כי הוא³) היודע, מי ראוי למי⁴):

סי' רפ"ח

טעה ולא הזכיר של ר"ח בלילה אינו חוזר בין ביחיד¹) בין בצבור, לפי שאין מקדשין²) את החדש בלילה. והני מילי אחסר, אבל אמלא³)

רפ"ז: תניא רנתי ענין שנת ור"ח (כ"ד ל') נשם: מלאתי נשם רנינו שלמה ז"ל [=סרעה"ש ס"ז ע"א לוח ט"ו: וכתב הש"ל נשם: רנינו שלמה]:
רפ"ח: אור"ה (כ"י סמ:) 853 [וליתא לא נאור"ה כ"י מ: ולא נכ"י וויג, וגם לא נמהדרת פר:]; האורה ה"ז 200; ונקלור נמרץ נשנה"ל סי' קע"א ונתניא רנתי 237:

(4) ביצה שם, ותוס' שם י"ד ע"א ד"ה: איבא. (5) כ"ה בכ"י ותיקן: אבל לא מצאתיו במק"א בספרי רבי דש"י. (6) ביצה שם. (7) כ"י סמ: אבל. (8) אור"ה: אבל בפני עצמו סמא משום כלי מתכות.

רפ"ז: (1) סדור רס"ג: זה קרבן שבת קרבן ר"ח נאמר; סרע"הש: הזכרנו לפניד מוסף שבת וזוכיר לפניד מוסף ר"ח, ובראשי חדשיכם עד כהלכתן. (2) ולא מצאתי חבר לזה בכל ספרי רבי רש"י שלפנינו. (3) שם: אבל הוא יתברר יודע. (4) שם: ויש שאומר, שאינו חושש לדלגו.

רפ"ח: (1) כ"י סמ: בין ליחיד; האורה: בין יחיד בין ציבור. (2) כ"ה ג"כ בכ"י פאריז (ראה ד"ס שם הערה ת'). אמנם בנמרא ברכות ל' ע"ב: לפי שאין כ"ד מקדשין את החדש אלא ביום. (3) כ"ה ג"כ בהאורה 200. אמנם בכ"י פ: אבל בחדש חסר לא (ד"ס שם).

לא. והאלהים^א) אמר רב נחמן^ב) בין אמלא בין^ג) אחר, דהא טעה
קאמר^ד):

טעה ולא הזכיר שחרית אין מחזירין אותן, שהרי מוספין לפניו. וה"מ
ש"צ משום טרחא דצבורא, אבל יחיד^ה) הדר בין יום^ו) בין לילה:

סי' רפ"ט

וראיתי^א) ר': שלא קרא הלל דראש חדש עם הציבור. וקראו בפני עצמו
מיושב בשעת^ב) קריאת ספר תורה:

סי' ר"צ

(שבה"ל ג"ט)

מצאתי בשם רבינו [שלמה] זצ"ל:
היכי דקא בעי אדלוקי נר חנוכה ונר
שבת, מדליק דחנוכה ברישא והדר
מדליק דשבתא. דאי אדליק דשבתא
ברישא איתסר ליה לאדלוקי בחנוכה
[דחנוכה] (8), דהא קיבל שבתא עילו.
וכן כתב בעל הלכות גדולות:

מצאתי בשם רבינו שלמה ז"ל: כשרוצה
אדם להדליק נר חנוכה ונר שבת,
ידליק נר חנוכה תחלה ואח"כ ידליק של
שבת. שאם הדליק נר של שבת תחילה
אסור להדליק נר חנוכה אחר כן, כי כבר
קיבל^א) עליו השבת בהדלקת הנר של שבת: וכן כתוב בהלכות^ב) גדולות:

רפ"ט: מח"ו (כ"י סמ:): 43 ע"ד [=ונדפס סי' רכ"ז ע' 193]. וליתל נס'
הנייר (כ"י סמ:): 60 ע"א:

ר"צ: תניא רנתי סי' ל"ה (כ"ו ע"א), ושם סי' י"ג (י"א ע"א); פרדס
סי' ר"א (מ"ז ע"א); ונשינוי הלשון [=והוא לשונו של ז"ג (ד"ו 50, ד"ג 84)]
נסקור רש"י 150; שנה"ל סי' כ"ט, ושם סי' קפ"ה:

(4 כ"י סמ: והאלים [בסגול ממעל לאות י']. (5 שם: אמר רב. וכ"ה בכ"י פאריז. (6 מה
לי מלא מה לי חסר (כ"י פ: שם). (7 אולי צ"ל: דהא [=טעמא] קאמר; ובכ"י סמ: דהא
טעה קמאי. אמנם בכ"י פ: מכרי טעמא קאמר רב. ובגמרא שם: מכרי רב טעמא קאמר.
(8 ומקורו היותר עתיק הוא ה"ג: ד"ב צד 81; פירש"י לברכות שם ד"ה: בצבור. (9 האורה
שם: בין לילה בין יום.

רפ"ט: (1 הוא ר' שמעיה תלמידו. והשווה מש"כ לעיל ספר א' סי' נ"ו 53. (2 מח"ו
193: קריית.

ר"צ: (1 בה"ג: מאי טעמא... משום דקבלא לשבתא עילויה; סודר רש"י וגם דאבי"ה:
משום דקבלא לשבת עליה; שבה"ל: דהא קיבל שבתא עילו. (2 ה"ג ד"ו 50 סוף ע"ב
[ד"ב 84]; הל' קצובות דר"ג 82. (3 כ"ה בה"ג ד"ו 50. ד"ב 84: דחנוכה.

סי' רצ"א

[מח"ו כ"י סמ: 457]

הרואה נר חנוכה מברך שתיים (8) : מצאתי בשם רבינו יצחק בר' יהודה שאמר משום רבינו (4) יעקב [=בר' יקר] דלא הווקעה ברכה זו אלא למי שלא הרליק בביתו (5) עריו, או ליושב (6) בספינה : ומפני מה מוסיפין נר שאינו (8) מן המנין להרליק נר (9) של חנוכה בו את הנרות, לאפוקי (10) מפלוגתא דרב, דאמר אין מדליקין מנר לנר :

והא דאמרינן (1) הרואה (2) צריך לברך, כגון שאין בדעתו להדליק בביתו, או כגון שהיה הולך בספינה, או שהיה עובר בדרך (3), שלא היה יכול להגיע לביתו קודם שעת הדלקה : כך מצאתי בשם רבינו שלמה (11) ז"ל שאמר בשם רבו (12) :

סי' רצ"ב

ומצאתי בשם רבינו שלמה (1) ז"ל : המבקש לצאת בדרך (2) ורוצה לקרות את המגלה בי"א, בי"ב, בי"ג (3), אם יכול להוליך עמו מגלה יעשה כל תקנה שיכול. ואם לאו יקראנה בי"א, בי"ב, בי"ג, ויוצא ידי חובתו :

רצ"א : תניא רבתי סי' ל"ה (כ"ו ע"ג) ; ונשינוי הלשון צמח"ו כ"י סמ: 457 [=סס"י רל"ז 201] ; סדור רש"י 151 [=פירש"י שנת כ"ג ע"א ד"ה: הרואה] נסס : ר"י צר"י ; וראצי"ה ח"צ ע' 576 נסס : יש מפרשים : **רצ"ב :** שנה"ל סי' קל"ה (ע"ז ע"א) ; [=תניא רבתי סי' מ' (כ"ז ע"ד)] ; מח"ו סי' רמ"ג 207 (נלשון רע"ג) [וליתא צמח"ו כ"י סמ: 46 ע"ו] :

רצ"א : (1) שבת כ"נ ע"א. (2) צ"ל : הרואה [=נר של חנוכה] צריך לברך. (3) דברי ר' יהודה בנמרא שם. (4) וכ"ה נ"ב בפירש"י שם ר"ה : הרואה. וכוונתו לרבו ר"י בר יקר. (5) בתניא רבתי : כגון שאינו בדעתו להרליק בביתו, או שלא היה יכול להגיע לביתו קודם שעת הדלקה. (6) שם : או כגון שהיה הולך בספינה. (7) ראבי"ה : או עובר בשוק ורואה, ולא הרליק עריו בביתו. (8) מח"ו נרפס : בכל לילה נר אחר... ואינח מן המניין (9) שם : שמדליקין בה נרות של חנוכה ; ס' רש"י : להרליק בו את הנרות בחנוכה. (10) שם : לאפוקי נפשו מפלוגתא. רב אומר [ועי' שבת כ"ב ע"א]. (11) כ"י סמ: בשם ר"י בר' יהודה. (12) ה"ה : =דבו הראשון ר"י בר יקר.

רצ"ב : (1) שבה"ל : ובשם רבינו שלמה זצ"ל מצאתי. (2) שם : לדרך. (3) שם : בי"א ובי"ב [בל"י "בי"ג"].

סי' רצ"ג

מצאתי בשם רבינו שלמה זצ"ל: במעות פורים אין קצבה, כל מה שירצה האדם⁽¹⁾ ליתן יתן, מפני שהוא צדקה, וצדקה כל אחד ואחד יתן כפי עינו הטובה:

סי' רצ"ד

ולשער מדת⁽¹⁾ של פסח כך מנהג ר': מביא כלי מלא מים על כל גדותיו וכשיהא כבר מלא יתמלא פעם אחרת ויניחנו בקערה גדולה ויקח מ"ג ביצים ויתנם כל אחד ואחד לבא בכלי המלא מים. והמים אשר נפלו בקערה הוא שיעור מידת המצה והחומש ביצה פחות [=לא פחות]⁽²⁾. וזהו שמצריכין לצרפן⁽³⁾ בסל לחייבן בחלה:

סי' רצ"ה

אחר שנאפו המצות, יש לרוץ בבית⁽¹⁾ התפילה ויתפלל כדרך חול. רק אל יאמר מזמור לתודה דאינה⁽²⁾ קריבה בי"ד מפני החמץ שבה. ויש מחמירין⁽³⁾ שאין לאפות מצות עד אחר הביעור חמץ. ור'⁽⁴⁾ אומר שאין חשש בדבר. תשובת רש"י:

רצ"ג: שנה"ל סי' ר"צ (ע"ט ע"ז) [=תניא רנתי סס"י מ"א (כ"ח ע"ג)]:
 רצ"ד: ספר הנייר כ"י סמ: ז"ל 30 נסס: כך מנהג ר' [=רש"י]; כל זו דין מ"ח (77 ל"ח ע"ז) נסס: והר"ש ז"ל כתב; שנה"ל סי' רי"ג:
 רצ"ה: ספר הנייר כ"י הסמינר 77 אל 30 נסס: תשובת רש"י:

רצ"ג: (1) תניא שם: שירצה האיש.

רצ"ד: (1) צ"ח: =מדת [=חלה] של פסח. (2) קרי: [=לא] פחות. ותיקנתי זה עפ"י הסברא, וכוונתו שלא יפחות משיעור מירת חלה, והוא מ"ג ביצים וחומש ביצה. ועי' הג"ר ר"ב ע' 624; האשכול ח"ב 56; ולכל המקורות שציינ ר"ח אלבעק [שם אות ח'] צריך להוסיף: פרדס ק"ה, הנייר, ופסקי חלה להרשב"א סוף שער ב'. (3) ועי' פסקי חלה להרשב"א [הוצ' קורוניל] י"א א', ושם י"ג ב'.

רצ"ה: (1) קרי: [=לבית] התפילה. (2) מנהגי מהרי"ל ה' תפלה: לא בחו"מ של פסח, ראיו תורה נקרבת בפסח מפני חמץ שבה. ובע"פ א"א משום רתורה נאכלת ליום ולילה עד חצות, ובע"פ אינו נאכל אלא עד חצי היום וכו'. (3) דעת המחמירין היא כהלכתא בלא טעמא; אם לא שנאמר משום ראיתקש מצה לפסח [וראה ראבי"ה ח"ב ע' 73 אות 2]. (4) טאו"ח סי' תנ"ח בשם: רבי אליעזר הגדול; ובראבי"ה שם אות 8 בשם: רבינו הגדול [ה"ה: =ד' יצחק בר' יהודה]. וראה מעה"ג ע' 16.

פי' רצ"ו

פסח שחל להיות באחד¹ (כשבת אסור²) (כ"י לפסיא סי' 1103 דף 21)
 לאפות מצה מערב שבת. הראשונים³ רבינו ש"י כתב בסידורו: שאין
 אומרים משום הידור מצות⁴ הוא, אבל משום הרור מצוה ומצוה בזמנה:
 מצינו בו איסור מדאורייתא, דהא הקשו מצות לפסח בשילתי פירקא⁵
 בתרא צלי אש ומצות, מה עשיית הפסח אינו אלא משבע שעות ומחצה
 ואילך, אף עשיית מצה. ואכילת מצה נמי הוקשו לאכילת פסח, כדרכא
 דאמר רבא⁶ אכל מצה בזמן הזה אחר חצות, לרבי אליעזר בן עזריה
 לא יצא ידי חובתו. מיכן⁷ סמכו רבותינו שלא לעסוק בכצק לצורך
 מצה קודם ביעור חמץ, שנאמר לא תשחט על חמץ דם זכחי, לא תשחט
 הפסח ועדיין חמץ⁸ קיים, ואם לש קודם ביעור, הרי הוא כיוצא בפסח
 שנשחט⁹ קודם ביעור חמץ:

פי' רצ"ז

פסק רש"י: על פסח או שאר¹ יומי טובי' שחלו להיות בחמישי בשבת,
 או שאר י"ט² בששי בשבת, והנה אסור³ להכין מי"ט לשבת

רצ"ו: האורה ח"צ סי' ל"ז 188; מח"ו סי' י"ט 260, ושם סי' כ"ז 261;
 פרדס סי' קכ"ט (=פע: דף מ"ז); אר"ה כ"י מ: סי' י"ח [=פר: שס]; סדור רש"י
 סי' שס"ט 179, וזמנא שם דף י"ז אות 2; שנה"ש סי' רי"ג 176 נזס: כתנ
 רזינו שלמה זל"ל; כ"י לפסיא, קטלוג וואללערס סי' 1103 [ראה מ"ע ל. פ.
 העזרעישע ציצליוגרפיה 1907 לז 21] נזס: רזינו ש"י כתנ:

רצ"ז: ספר הנייר (כ"י סמ:) 33 נזס: פסק רש"י; מח"ו סי' ע"ו 287,

רצ"ו: (1) מח"ו בטעות: פסח [קרי = ערב] פסח] שחל להיות בשבת [וכ"ה בפע:
 דף מ"ב]. (2) מדרכי פ"ק רפסחים: מנהג כשר הוא שלא לאפות מצה בעוד החמץ קיים.
 אך בס' יראים סי' ק"ה [ובשלם ע' 334 סי' ש"ג] כתב: ומותר לאפות מצה בע"ש. ובראבי"ה
 ח"ב סי' תנ"ב 71: ולפי זה היה מותר לאפות מצה לשמה בע"ש כשהל פסח להיות ביום
 ראשון שלאחריו, לפי שאינו יכול לאפות מצה בע"פ. (אולם) נראה לי שראוי להחמיר שלא
 להקרים ולאפות. (3) ראבי"ה שם: וגם ראיתי ראשונים, שנהלקו בזה מסברא בלא ראית
 התלמוד [שם אות 29]. (4) [=מצוה]; פרדס: הידור מצה [קרי = מצוה]. וכ"ה במח"ו
 ובכ"י לפסיא. (5) פסחים ק"כ ע"ב. (6) שם. (7) [=מכאן]; וכו' נשמט בשאר ספרי
 דבי רש"י שלפנינו. והתשובה השניה, המתחלת "מיכן סמכו", אולי היא התשובה הנמצאת
 במח"ו סי' כ"ב ע' 261. (8) פסחים ה' ע"א. (9) פסחים ק"ח ע"א; וזבחים י"א ע"ב.
 רצ"ז: (1) מח"ו 287: או שאר יום טוב. (2) וליתא רמיוז מזו במק"א. (3) האורה
 ומח"ו: מפני שאין אופין ומבשלין מי"ט לשבת.

א"כ עירב בפת⁴) ובתבשיל. וכיצד הוא עושה⁵): לוקח פת שלם ובשר או דג מבושל עליו [=ומניח עליו בשר או דג מבושל] ומזכה לכל בני העיר ע"י⁶) אחד מבני ביתו הגדולים⁷) או אשתו, ומכרך בא"י אמ"ה אקב"ו על מצות עירוב [ואומר] כדין יהא שרי [לן] לאפויי ולבשולי ולאדלוקי שרגא ולאטקוני ולאטמוני מי"ט לשבת לנו ולכל ישראל הדורים בעיר הזאת. ומיחד לו מקום, ובלילה יבצע הככר של עירוב:

סי' רצ"ח

ומנהג כל ישראל לעשות עירובי תבשילין (תניא רבתי סי' נ"ו)
 בפת⁸) ותבשיל על פי הלכות⁹) רב וכן מצאתי גם בשם רבינו שלמה
 יהודאי ז"ל. כן כתב ר"ש ז"ל בתשובותיו: דבתבשיל אחד סגיא:

סי' רצ"ט

והשליש מצות שאמרנו¹⁰), ר' אומר: שמכרך באחת¹¹) המוציא, ובאחת על אכילת מצה ובציעה לאפיקומן, ואחת לכריכה כהילל. וכן [מר] לו רבו¹²) ר' יעקב בר' יקר הזקן משום אביו: הואיל ושלשתן

ואס סי' רפ"ד ע' 251 נסגנון אחר; האורה ח"צ סי' מ"ח 195, ואס 70, וגם 77 נשינויים קליס; אור"ה כ"י מ: סי' מ"ז [=פר: 21]; המנהיג כ"י סמ: ריש א"ט 93 [=סי' ז"ו] נאס: וכן כתב ר"ש ז"ל נטאונותיו; תשו' מהר"ם ז"צ ד"ז סי' תנ"ט ע' 317 נאס; הג"ה זו מלאתי נאס מר"ס:
 רצ"ח: המנהיג כ"י סמ: א"ט 93 [=ד"ק סי' ז"ו]; ותניא רבתי סי' כ"ו:
 רצ"ט: מח"ו סי' כ"ג ע' 271; האורה ח"צ ס"י מ"ז ע' 195; סדור רש"י 64; וליתא נפרדס סי' קל"ג, וגם לא נמח"ו כ"י סמינר 50 ע"ד:

(4) ה"ג ר"ב 181; ראבי"ה ח"ב 449 אות 12. (5) מח"ו ע' 252, ונשנה שם ע' 287 בשינויים קלים (וליתא במח"ו כ"י סמ: 52ג). (6) שם 287: על ידי אחר וכנון [קרי: או] על ידי בנו ובתו הגדולים או על ידי אשתו ולוקח מידה [=מיד מי שיזכה להם] ומברך (ותיקנתי זה עפ"י האורה שם). (7) רבני זבייה נינהו [וראה עירובין ע"ט ע"ב וגיטין ס"ד ע"ב].
 רצ"ח: (1) ולכל המקורות שציוו ד"א אפטוביצר (ראבי"ה ח"ב 449 אות 12) צריך להוסיף תשו' רש"י זו; אוצה"ג למס' יו"ט ע' 17; ותשו' ר"א בן הרמב"ם ע' 50 אות 13.
 (2) הלכות קצובות דריה"ג (הוצ' מרגליות) ע' 95; ה"ג ר"ב 181.
 רצ"ט: (1) האורה: והשליש מצות מברך. (2) שם: אחת לברכת המוציא, ואחת לאכילת מצה ולבציעה, ואחת לכריכה. (3) ס' רש"י: וכן אמר ר' יעקב משום אביו; האורה: וכן אמר לו רבו רבינו יעקב הזקן משום אביו.

באו לשם¹) מצוה, תיעשה מצוה בשלשתן. אבל שאר בני אדם מניחין השלישית שלימה. ולא נכון לעשות כן:

ס' ש'

פסח שחל להיות במוצאי שבת אם שכח אדם ולא תיקן חרוסת בערב שבת: אמר רבינו שלמה שיכול לתקנו במוצאי שבת שהוא ליל² שני. כי חרוסת מצוה³ ואינו מכשירי⁴ מצוה. השתא [=תבלין] נידוכין כדרכן⁵, כ"ש חרוסת שהוא מותר⁶:

ס' ש"א

[בליל]¹) שני ימים טובים הראשונים של פסח אין אומריו² קידוש על היין בבית הכנסת. לפי שקידוש אחד מארבע כוסות הוא, ואם³ שותה הוא בבית הכנסת אותו נמצא שותה חמשה כוסות. ולפיכך אין

ש': אר"ה של פסח [כ"י פריז מספר 1408 קמ"ד ע"א]; ראזי"ה ח"ג 167 [=מצול לראזי"ה 143]; וזשניוייס רזיס זמעה"ג ע' 16:
ש"א: מח"ו ס' מ"ח ע' 270 [=כ"י סמ: ריש 507 זכמה שינויים]; האורה ח"ג 192; אר"ה כ"י מ: ס' כ"ח [=פר: ע' 10 =וליתא זלו"ה כ"י סמ:]; סדור רש"י 182; פרדס סס"י קל"א; המנהיג ה' פסח ס' נ"א; אזודרהס סדר תפלת הפסח; וס' מנהגים דזי מהר"ם מרוטנבורג לז 24. ולכל המקורות שנין שם ר"י פריימן (אות א') יש להוסיף: ראזי"ה ח"א 179 אות 8, אזודרהס וס' מנהגים:

(4 שם: לשום מצוה.

ש': (1 ראבי"ה 167 מביא טעם אחר: ובליל שני בפסח נמי מותר לכתוש חרוסת כדרכו, משום שמפיגין טעמו. (2 מעה"ג: דגדסינן חרוסת מצוה; והוא =מצוה דרבנו, זכר לטיט או לתפוח. ועי' הר"ף פ"ה דפסחים דנ"ד ע"א; דמב"ם ה' חמץ ומצה פ"ז ה' י"א; ואו"ח ס' תע"ג. (3 שלא כדעת מהר"ל במנהגיו כ' ע"א; ואולי צ"ל: [ממכשירי מצוה] וכ"ה במעה"ג שם. (4 שם: נידוכין לאוכל נפש. (5 שם: שהוא מצוה.

ש"א: (1 הוספתי זה עפ"י הפרדס. והשווה או"ז ס' נ"ג, ואוצה"ג הפירושים פסחים 107 אות ח', ושם 162. (2 והשווה קובץ תשו' הרמב"ם ס' קמ"ה, ומלא חפנים צד 76 אות ה'. אמנם הראבי"ה [ס' קס"ח, ושם דס"י תקכ"ה] כתב: ובתשובות [=ואין כוונתו כאן לספרי דבי רש"י] ראיתי, שעור בימים האלו המנהג בארץ ספרד ובבבל, שהשליח צבור עושה בפסח הסדר בבית הכנסת, מפני עמי הארץ שאין בקיאים בהגדה לאומרה. וכבר העיר שם אפטוביצר: מנהג זה לא נודע לי ממקום אחר. (3 =ואם הוא שותה אותו בבהכ"ג; מח"ו כ"י סמ: ואין שותין אותו בבית הכנסת, לפיכך נמצא [=לפי שנמצא] שותה חמש כוסות.

מקדשין, שהרי אין כאן להוציא שום אדם ידי חובתו בפסח⁴), מפני שאין לך⁵) עני בישראל הפוחת מארבע⁶) כוסות של יין. ואין זה דומה לומר⁷) אגדת של פסח בשנים ושלשה בתים⁸) שהוא גומר ועושה כל⁹) העניין כסדר :

סי' ש"ב

וכן נמי כתב הר"ש¹) ז"ל, וז"ל : הלכתא²) [=הלל] בלילי-הפסח³) אינו צריך ברכה לפניו, דאין⁴) אומרים אותו על-דרך⁵) קריאה אלא בתורת-שירה⁶). שכך שנינו⁷) רבן גמליאל⁸) היה אומר כל מי שלא אמר ג' דברים אלו בפסח וכו'. ובסופא אמרינן לפיכך⁹), נמצא ששיר והודאה¹⁰) היא. לפיכך¹¹) אם בא אדם לברך עליו¹²) משתקין אותו :

סי' ש"ג

ולגמור את ההלל אין מברכין בלילי הפסח לפי שחולקין אותו באמצע. לפי שאין אומ' שירה אלא על היין. וכוס ראשון מהדרו בקידוש, כוס שלישי בברכת המזון, רביעי בהלל, אלא¹) שני במה מהדרו, שהרי²)

ש"ב : א"ת ח"א פ' ריש ע"ג אות כ"א נ"ס : כתב הר"ש ז"ל [=רבינו שלמה]; והוא מס' האורה ח"א סי' פ"ט סוף ע' 100. ודברי רש"י נזעיס מדברי רב למה גאון ורש"ג [שע"ת סי' ק"ג, ורי"ג ת"צ ע' ק', וה' פסחים למנר א' 19]:

ש"ג : מנהיג (כ"י סמ:) ריש 923 [=ד"ק סי' ז'] ותתס סס: ר"ש ז"ל:

(4 חסר שם. 5) שם: שאין לו. 6) שם: הפוחת מארבעה כוסות. 7) לאומר הגדה של פסח [וב"ה במח"ו כ"י סמ: ובאו"ה כ"י מ:]. 8) או"ה: מקומות. 9) שם: כל הענין הזה.

ש"ב : 1) =והוא רבינו שלמה, ולא רב שרידא, שלא כדעתו של לוי [אוצה"ג ח"ד 125 אות ט']; והשווה אלבעק האשכול ח"ב 92 אות ט"ו. 2) =הלל. 3) האורה: והלכתא הלל בלילי-פסחים; האשכול: והלל שבילי פסחים. 4) [=אנו]. 5) האורה: בתורת קריאה; האשכול: בתורת קורין; ריצ"ג ה' הלל: שאין מברכין עליו כקוראין. 6) האשכול: אלא בתורת אומרין שירה; ריצ"ג: אלא כמשוררין שירה הו. 7) פסחים קט"ו ע"א. 8) האשכול: רשב"ג [=רבנ"א]. 9) =אנחנו חייבין להודות להלל ונאמר לפניו הללויה. 10) אוצה"ג: ששיר הודאה היא; האשכול: ואני הכותב אומר, דכיון דאית בה הוראה, כפותח כברור הוא [=והודאה במקום ברכה היא]. 11) שע"ת: וכן מנהג כל ישראל, ולפיכך וכו'. וראה לקוה"פ 587; שבה"ל סי' רי"ח. 12) =לפניו: ותיקנתי זה עפ"י האורה שם.

ש"ג : 1) ד"ק: ליתא שם. 2) שם: כי.

האגדה סיפור דברים בעלמא היא, על כן צריך לומר בכוס שני מקצת
 (ההלל³) המצרי. ועל שם שחולקין אותו באמצע⁴, שנינו רביעי⁵) גומר
 עליו את ההלל שלא לדלגו⁶) כראש חדש.

ר"ש ז"ל י :

סי' ש"ד

(מנהיג כ"י סמ: סוף 91ב)

מי 30) ששכח ולא אכל מצת
 אפיקומן ובירר על מזונו, שוב לא
 יאכלנה. שאם יאכלנה צריך לברך 31)
 המוציא ועל המזון ונפישו להו 32)
 כוסות. ויש לסמור על המצת האחרונה
 שאכל בסוף סעורתו שתעלה לו
 למצת 33) אפיקומן, לפי שכל מצותינו
 בחזקת שמורות 34) הו: כד כתב ר"ש
 ז"ל בתשובותיו 35):

פעם אחת¹) שכח ר'²) ולא אכל מצת
 אפיקומן [=לאחר]³) סעודתו קודם
 ברכת המזון, ואחר כך⁴) הוזכר. ולא רצה
 לאכול⁵) הימנה, לפי שהיה צריך לברך
 אחריה⁶) ולשתות מכוס של ברכה. ואי
 איפשר לשתות בין כוס של⁷) [=ברכת
 ה]מזון לכוס של הלל. דאמור רבנן⁸)

בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה, בין שלישי לרביעי לא ישתה.
 ולא רצה לברך עליו⁹) ברכת המזון בלא יין, לפי שתיקנו¹⁰) [=חכמים]
 כוס שלישי עליה ונראה שהיא צריכה¹¹) כוס. ואפילו¹²) לאחר כוס (של)
 רביעי של הלל לא רצה לאכול מצה¹³) ולברך ברכת המזון. מפני שהם

ש"ד : מח"ו (כ"י סמ:) 523 [=סי' ע"ד 286 נכמה שינויים] = סדור רש"י
 64 ; האורה ח"ג 194, ושם ח"א 104 ; או"ה כ"י סמ: 803 [=כ"י מ: סי' ל"ד
 =פר: 15-16]; פרדס סס"י קל"ג, ושם סס"י קל"ג ; המנהיג (כ"י סמ:) סוף
 913 [=ד"ק סי' פ"ו ח"א 87] נתורפה ונקיטור נמרץ ; שנה"ל סי' רי"ח נשם :
 כתנ רנינו שלמה ז"ל ; מנהגים לר"א קלויזנר ל"ח ע"א ; ומנהגי מהרי"ל סדר
 הגדה. אמנם נמעה"ג [כ"ד 22, ושם נמצוא דף י'], ונאו"ז ח"ג סי' רל"ג מיחס, מה
 ששיך לרנינו, לר' קלונימוס הזקן [וע"פ שמונה עדים יקום דבר שהוא לרש"י]:

3) שם : חסר שם. 4) ליתא שם. 5) שם : כוס רביעי. 6) שם : לרלג. 7) ליתא שם.
 ש"ד : 1) מנהיג סמ: מי ששכח. 2) מעה"ג, ואו"ז : שכח רבינו קלונימוס חזקן
 [והשווה לסוטים מה' אמרכל כ"ז ע"א]. 3) כ"י סמ: אחר סעורתו ; ובנרפס : אחר סעורה.
 4) בנרפס : ולאחר ברכת המזון הוזכר ; ס' רש"י : ולאחר כר. 5) [=לחזור ו]לאכול [וכ"ה
 באו"ה בשני כתח"י] ; ובנרפס : לאכול ממנה. 6) [=ברכת המזון] (וכ"ה בנרפס שם).
 7) תיקנתי זה עפ"י או"ה. 8) פסחים קי"ז ע"ב. 9) ובנרפס : עליה. 10) תיקנתי
 זה עפ"י הנרפס. 11) מעה"ג : טעונה כוס. 12) בנרפס : אחר כוס רביעי. 13) ס' רש"י :
 לאכול המצת.

לא¹⁴) התקינו אלא ד' (15) כוסות בלבד, אבל¹⁶) כוס חמישי לא התקינו. ומפני¹⁷) כן נמנע מלאכול מצה אחר ברכת המזון: והחזיק¹⁸) טעם בדבר זה שאין צריך לחזור ולאכול מצה, לפי¹⁹) שמתם²⁰) רוב מצות שלנו כולן²¹) עשויות כתיקון חכמים ויש²²) בהם שימור לשם מצה. ומצה²³) שאכל בגמר מעודתו עולה לו²⁴) [= כלה] לשם מצה של מצוה²⁵), הואיל²⁶) ונעשית בה שימור²⁷) לשם מצה: וכן נהג רבינו²⁸) מ"כ²⁹):

פי' ש"ה

מצאתי בשם הגאונים¹) ז"ל: מעשה היה והתיר ר' תרנגולת שנמלגה בחמין בפסח והיה הזפק בתוכה וכו' חטים. והתיר [=ר'] מטעם שקרום הזפק מפסיק בינו ובין הכשר:

פי' ש"ו

וכן מצאתי בתשובת רבינו שלמה: חטה [=אחת]¹) נמצאת בתרנגולת ב"ט²) אחרון של פסח. והמתין רבי עד מוצאי³) יו"ט ואכלה:

ש"ה: תניא רנתי ס"י מ"ו (ל"א ע"ג) נזס: ר' [סתס]:
ש"ו: ס' אסופות כ"י לונדון א352 [= נחלת גד"ל 44]; מח"ו סי' מ"ה 269:

14) שם: לא תיקנו; מעה"ג: מפני שלאותם מצות לא התקינו. 15) או"ה: אלא ארבעה בלבד. 16) בנרפס: אבל חמשה לא התקינו. 17) שם: ועל כן; ס' רש"י: וטפני כר. 18) שם: הטעם; מעה"ג: טעם בדבר, שישר בעיניו. 19) בנרפס: מפני 20) ס' רש"י: שמתם מצות. 21) בנרפס: עשויות [בל"י, כולן]. 22) שם: ויש בהו שימון [=שימור]. 23) שם: שאוכל. 24) תיקנתי זה עפ"י או"ה [בשני כתי"י]. 25) והמלין, של מצוה" נשמטו בסדר רש"י. 26) שם: ונעשה בהם. 27) שם: שימור כתיקון חכמים. 28) =כוונתו לרש"י [ולא לאחר מרביתו של רש"י (כמו שמעה רש"ב בסדר רש"י 64 אות ג')] וצריך להניח שם: האורה ח"א 104]; ובמנהגים מהרא"ק: וכן נהגו רש"י; ובאו"ה (בשני כתי"י), האורה, ובמח"ו הנרפס: וכן נהג רבינו שלמה ז"ל. [ול"י דמסתפינא אני אומר, דהמלין, וכן נהג רבינו, מוסבות למטה: והשלש מצות מברך כו'. ראה האורה 195]. 29) =מנוחתו כבוד. 30) מנהיג ר"ק: ואם שבת. 31) שם: לברך המזון, ונפישו כו'. 32) שם: להו. 33) ובמק"א: עולה לו כולה לשם מצה של מצוה. 34) שם: שמור. 35) ובכ"י סמ: מוסיה שם לבסוף [מה שאינו נמצא ברפוס קושטא שנת 1519 סי' פ"ו [=ד' ברליון א87]: ועל כן היה הרבר נכון שלא ללוש בכל מצותינו גרים ועבר ושפחה, אלא בנות ישראל. אולי יבא לירי משנה זה, ויצא ירי חובתו במצה האוכל בסוף המשומרת למצה.

ש"ה: 1) =ואולי כוונתו למעה"ג. וליתא לפנינו במעה"ג הנרפס.

ש"ו: 1) כצ"ל: חטה [=אחת] (ותיקנתי זה עפ"י מח"ו 269). 2) מח"ו: ביום אחרון של פסח [=וכולו ליתא בכ"י סמ: 500]. 3) שם: עד מוצאי פסח: והשווה מרדכי פסחים פ"ב סי' תק"נ; טאו"ה סי' תמ"ז: מבוא למח"ו 55; מבוא להאורה 161; וראבי"ה ח"ב 77 אות 16.

סי' ש"ז

בין פסח לעצרת מונ[ע] הציבור [מ]להתפלל תפילת ערבית מבע"י.
מונה היה ר' עם הציבור ימים ושבעי בלא ברכה. מיכ' א"ר
כי אידכר בלילה בביתי, אחזור ואברך כדון, ונמצא [א] שלא ברכתי
ברכה לבטלה קודם שקיעת החמה. ואם אשכח, הרי מניתי יומי ושבעי
למצוה:

סי' ש"ח

שנים שוחטין לגומא אחת, כל אחד (יכסה ויברך. לפי שכל השוחט
צריך שיכסה מה ששחט, והרי שחטו שניהן:

סי' ש"ט

וא"ר (השולח עוף שחוט מעיר לעיר צריכי' סימן וחותם ברור, ולא
סמכין אשחיטה:

סי' ש"י

מפי' רבי' שלמה: אסור לטבח לחתוך עצים (דמפרקת בשעת שחיטה,
כדרך שעושין לבהמה ולחיה שלא) תפרכם. דאמר מר החותך (

ש"ז: לידה לדרך ת"ז כ"י שזח"ה קונן 49 [=הירשפלד נוס' 130] סי' מ':
ש"ח: פסקא זו לר' שמעיה נס' רש"י הונאה נס' הישר לר"ת סי' ת"ו [סי'
ק"ו שם בטעות]:

ש"ט: תר: כ"י לזמיר סי' כ"א (על הגליון רשום סי' קנ"ז) 473:
ש"י: פסקא זו לר' שמעיה תלמידו הונאה נס' הישר לר"ת סי' ת' [=סי'

ש"ז: (1) ובכת"י הכתב מטושטש. ולפי ההעתק מר פרנקיל מלונרון הגי' בטעות:
מונה משה כו' (?). ואולי צ"ע: מונ[ע]. (2) [=מיכאז].

ש"ח: (1) ראה עפשטיין "שמעיה" צר 7 אות 1.

ש"ט: (1) והשווה מרדכי חולין פ"א סי' תקצ"ד בשם: כתב רש"י ז"ל בתשובה: תחצ"ו
סי' ט"ו; וטיו"ד סי' קי"ח.

ש"י: (1) אוח"ה: לקוטין מפי ר'. (2) צ"ע: [=עצם]. (3) [=כרי] שלא תפרכם;
והיקנתי זה עפ"י האורה ואוח"ה שם. (4) ולפנינו בחולין קי"ג ע"א הגי': השובר מפרקתה
של בהמה: ועי' בר"ם שם.

מפרקת של בהמה שלא⁶) תצא נפשה, הרי זה מכביד את הכשר וגוזל את העולם⁷) ומבליע דם באיברים. וניהו דליכא למיחש האידנא לכובד בשר ולגזילה, משום דלא מזבנינין השתא בישראל במשקל⁸), הבלעת דם באיברים⁹) מיהו איכא :

סי' שי"א

פעם אחת נמצאה מחט בסימפון של כבד ובא מעשה לפני ר'¹) והכשיר, דסימפוני נקט ועייל. ואע"פ שאין דרך קנה להכניס את האוכל, איכא למימר שמא קנה הקדים לוושט וקיבלה, דהלכה סימפונת עד הכבד :

סי' שי"ב

מעשה¹) שנמצא מלה בכוליא אחת בלבד²) והתיר³) ר' : שזה הוא בריתו⁴). ודוקא⁵) בכי האי גונא, אבל אם היא שם והקטינה עד כפול⁶) מרפה, שזה חולי⁷) הוא :

ק' שם נטעות]; ולכל המקורות שנין שם ר"א עפשטיין נריך להוסיף: האורה ח"צ סי' ק"ד 212; או"ה סי' ק"י נשם: לקוטין מפי ר':
שי"א : מעשה רש"י לר' שמעיה תלמידו הונאה נס' הישר לר"ת סי' ת"ה :
שי"ב : תר: כ"י לזמיר סי' כ"ו [על הגליון רשום סי' קנ"ז] א49; האורה ח"א סי' ק"ט 135, ונשנה שם ח"צ סי' ז"ט 211; והשווה תשו' מהר"ם כ"י למשטרדם סי' ע"ה :

(5) = [עד] שלא תצא נפשה [וכ"ה בהאורה]. (6) אולי צ"ס: ונוול [את הבריות]. וראה האורה 212. (7) שם: למשקל. (8) חסר שם.
שי"א : (1) שם בטעות סי' ק"ה [=ת"ה]: והשווה ר"א עפשטיין "שמעיה" ע' 7 אות 1.
שי"ב : (1) פעם אחת הביאו לפני ר' [האורה סי' ק"ט עפ"י כ"י א']; ועוד הובא לפני רבי [שם ח"ב 211]. (2) שם: שלא היה לו אלא כוליא אחת. (3) שם: והכשירו. (4) וטעם זה ליתא בהאורה שם.. (5) שם: ואומר לן: דדוקא ניטל. (6) בכ"י שלפנינו ליתא: או לקחה מחמת מכה, מריפה; האורה בטעות: או לקחה [=לקחה]. (7) ונשם טעם זה נשמט בהאורה ובאו"ה פ"ח.

פי' שי"ג

לפני ר' א' הובא תרנגול שנשבר העצם מן הארכובה ולמעלה. והתירו ר' א' מפני שלא היה יוצא לחוץ³. ולא בדק⁴ אפילו בגידין. ואפילו האבר לא צוה להשליך, גם לא מפני מאיסת השבר שנתמעך הבשר:

פי' שי"ד

לשון תשוב[ת] רבינו שלמה ע"ה: לפני ר' א' הובאה תרנגולת² אחת שנשבר העצם³ מן הירך ולא היה סמוך לצומת הגידין. והתירו ר' הוואיל ולא⁵ יצא העצם לחוץ⁶. ואפילו⁷ יצא לחוץ, אם רוב בשר חופה אותו⁸ מותר. אבל אם נשבר⁹ סמוך¹⁰ לפרקו של עצם השוק, מקום שצומתינ¹¹ שם הגידין, צריך בדיקה שלא יהיה מנותק

שי"ג: תרל"ז [כ"י לזמיר] סי' כ"א [על הגליון רש"י סי' קנ"ז] 473:
שי"ד: ספר הנייר (כ"י סמ:) 733; האורה ס"ז סי' ז"א 209; תחל"ו סי' פ'; לו"ה (כ"י סמ:) 87א [=כ"י מ: סי' ע"ז =פר: 35]; שנה"ל הקנר [כ"י סמ:] 14א; שנה"ל ס"ז [כ"י חק:] סי' כ"ז [=הסגלה שנה א' ע' 39]:

שי"ג: 1) והשווה פירש"י לחולין ע"ו ע"ב; האשכול ח"ב 113. 2) ופסק זה מתאים לשיטתו של רש"י, אמנם לא לשיטתו של רבינו הקדוש [=ר"י בר"י] בתחצ"ו סי' ו': דעוף שנשברה רגלו מן הארכובה ולמעלה מריפה. [בנראה שהוא סותר למש"כ בא"ח ח"ב 417 בשם: ובמקום אחר מצאתי, הורה ר']. 3) אמנם לרבו השני של רש"י [שם]: מריפה אע"ג דלא יצא העצם לחוץ, משום דחיישינן לצומת הגידין. 4) מפני שהשבר הוא בפרק התחתון, דאינו סמור לצוה"ג. אמנם בסדר רש"י ע' 282: אע"ג [קרי: שאינו] יוצא לחוץ, צריך לברוק צומת הגידין. והשווה פירם סי' ר"כ בנוגע לבריכת צוה"ג.

שי"ד: 1) ור' סתם, המובא כאן, איננו רבינו שלמה, כ"א אחד מרבותיו [=אולי ר"י בר"י]. והלשון "זה לשון רבינו שלמה" מעיר ע"ז. ובכ"י סמ: 14א: מעשה בתרנגולת [והשווה מעה"ג סי' צ"ה, פירם סי' רכ"א]. 2) האורה: תרנגול. 3) שם: שנשבר עצם בירך שלה; תחצ"ו בטעות: שנשבר לו עצם וירד [=הירך]. 4) שם: והתירה; תחצ"ו: והכשירו ר'. 5) שם: שלא יצא. 6) שם: חוץ לבשרה; תחצ"ו: לחוץ בשבר [קרי: לבשר]. 7) כ"ה בהאורה ובאו"ה שם; ומכאן ועד "אבל" נשמט בכ"י סמ: 14א. 8) [=את רוב עוביו]; ותיקנתי זה עפ"י או"ה והאורה [וכ"ה לפי שיטתו של רש"י בחולין ע"ו ע"ב]. 9) =העצם [וכ"ה בשבה"ל ח"ב שם]. 10) כ"ה בשני כתה"י שלפנינו; אמנם בהאורה ובתחצ"ו: סמור לחבורו. 11) תחצ"ו: שצמותים.

אחד¹²) מן הגידין. ויבדוק אם ימצא¹³) ששה עשר¹⁴) שלמין : זה לשון¹⁵) רבי שלמה ע"כ :

סי' שט"ז

פעם אחת מצא רבי בקערה שלפניו עצם¹) קמן שבראש אחד של²) רך אצל הרגל, ותלוי³) בו אותו בשר שקורין רמ"א⁴). וזורקה לכלב, מפני שהגידין צומתין בו. אבל שאר בשר שנתבשלה עמו התיר ר', לפי שאין בגידין בנותן טעם :

סי' שט"ח

בשר לצלי אין צריך¹) מליחה כלל. ואפילו בשר בלא מליחה מותר, דדם האברים שלא פירש מותר. וכן איתא בפ' ²) מפניו, דקאמ' גבי בר אווזא דחזי לאומצא דמותר לאכול בשר חי בלא מליחה, וכ"ש לצלי, דנורא משאב שאיב. ובמקום ³) שאין מלח מצוי, האיך יבשלו הבשר. יהבהבו אותו על האש תחלה, כמו שמהבהבין הכבד, ואח"כ יבשלוהו : ובשר ⁴) מלוח יבש שעבר ובשלו בלא הדחה מותר, שכבר כלה ⁵) כל לחלוחית דם שעליו. ועל המלח שנדבק אין לחוש, שכבר הוא נופל כולו כשייבש.

שט"ו : אור"ה כ"י מ: סי' ק"ג [= כ"י סמ: 823 = פר: 47]; האורה סי' ק"ט 133; פרדס סי' רל"ג; וסדור רש"י 288 :
שט"ז : תרל"ז : סי' קמ"ח 493; ועי' האורה ק"ט; פע: קס"ז; אור"ז תע"ז :

(12) כ"י סמ: 144 : אחד מהם. (13) = ימצאון; שם : אם ימצאם שם כולם. (14) = [גידיון] שלמין. (15) ראה לעיל אות 1. ובכ"י סמ: 144 סיים לבסוף בזה"ל [ואינו לרש"י] : ומה שאמרנו נשבר העצם ויצא לחוץ. דווקא לחוץ בנוף. אבל אם נשבר העצם ונכנס לחלל הגוף, אעפ"י שיצא מן הבשר לנמרי כשר, כיון דלא שליט ביה אוירא הויא בריא. כד שמעתי מחכמים רבים.

שט"ו : (1) האורה : עצם בראש אחד. (2) שם : על הירד. (3) התולין בו. (ס' רש"י כ"י ב'). (4) שם : רמ"ה ; האורה : רטילה [Rotule = כף הירד]. וראה מבואי.

שט"ז : (1) פסקא זו מתאימה לשיטתו של רש"י בתשובותיו: דבשר כעלמא האש שואב כל הדם, חוץ מעוף שלם שהדם נצרך בתוכו. (2) שבת קכ"ח ע"א. (3) ועפ"י תשו' שלפנינו, אפשר לתקן מה שנלקה בחסר באו"ז סי' תע"ו, ובפע: דף קס"ז. (4) בהאורה הגי': ושמעתי מפי מורי, בשר יבש מליח אם לא דוחץ והושם בקדירה, אין בכך כלום. (5) שם : [ומה שא' שמואל] מדיח ופולח ומדיח... ומותר.

סי' שי"ז

ההוא בר אווזא טווייה¹ דאתא קמיה דרבי² בסעודתיה דלא אמלח³
 אפילו לצלי, ולא אכל⁴ מיניה. מהאי טעמא דאמר מר⁵ אין הבשר
 יוצא מידי דמו לעולם עד שדיחנו יפת יפה וימלחנו יפה יפה. ואף על
 נב דצלי הוא, נהי דלא בעי מליחה כל כך כמו⁶ לקדירה, מליחה מיהא
 לצלי בעי. דאמרינן⁷ מולחין בשר לצלי אבל לא לקדירה, כלומר אינו
 צריך למלוח⁸ כלקדירה, דאידי דצלי הוא דאיב דמא⁹: ואף על פי
 שלא אכל ממנו רבי¹⁰, הניח תינוקות¹¹ לאכול ממנו. דאמרינן¹² קמן
 אוכל נבילות לתיאבון אין בית דין מצווין להפרישו, וכל שכן הכא דאין
 איסורו¹³ חמור כנבילות:

סי' שי"ח

(או"ז תשע"ו)

ושוב מצאתי תשובת רש"י: חלב
 הנמצא [=קרוש] בעור הקיבה
 כשמולחין אותה בעורה, בין שנותנין
 עמה חלב בין שמולחין אותו עמה (6)
 נראה בעיני (7) איסור נמור וכב"ח
 סמך לאסור הנבינה, ואין בירינו כח

חלב הנמצא קרוש בעור הקיבה שמולחין
 אותה בעורה, בין שמלחה לבדה¹
 בין שמלחה עם² אחרים, אותו חלב
 הקרוש אסור איסור חמור³ וכבשר

שי"ז: האורה ח"א סי' ק"ט ריש ע' 132; או"ה כ"י סמ: סוף 883 נשינויים
 עלומים [=כ"י מ: סי' קי"א =פר: שם]; סדור רש"י 288:
 שי"ח: תרא"ז סי' י"ג; האורה 211; או"ה ק"ט; ראז"ה תתשכ"ג
 [=מנזל לראז"ה 65]; שזה"ל ח"צ ל"ד [=הסגלה 56]; סדור רש"י
 291; רוקח סק"י תפ"ח; פרדס סי' רל"ט [=פע: 77 קנ"ז]; או"ז
 ח"א סי' תשע"ו; פירש"י לחולין קט"ז ע"ז; ותשובה זו נתיחסה נטעות או לר'
 שז"ן [המכריע סי' ל"ג] או לראז"ה [אסופות ל' ע"א] או להרש"א [א"ה ח"צ
 331 נשם: כתב הרש"א [=הר"ש]. וע"פ שמונה עדים יקום דבר שהול' לרש"י:

שי"ז: (1) או"ה כ"י סמ: האי בר אווזא ראתא. (2) שם: לקמיה ררב בסעודתא.
 (3) שם: ולא נמלח. (4) שם: ולא אכיל רב מינה. (5) חולין קי"ב ע"א. (6) כ"י סמ:
 כמילתא לקדירה. (7) שם: ראמר ר'. ביצה י"א ע"א. (8) כמליחתו לקדירה. ותיקנתי זה
 עפ"י כ"י סמ: שם. (9) שם: ראיב טפי. (10) שם: ואע"ג ררב לא אכל ממנו.
 (11) שם: הניח לתינוקות לאכול [כלי המלה: ממנו]. (12) שם: ראמר מר [יבמות קי"ד ע"א].
 (13) שם: ראינו אסור חמור כנבלת.
 שי"ח: (1) ראבי"ה: בין שמולחין אותו בעצמו; האורה: בין שמולחין אותו עמה.
 (2) שם: בין שנותנין עמו חלב אחר. (3) שם: נראה בעיני רבי איסור נמור.

בחלב דמי. ואם הקפואו בו גבינה אסור
לאוכלה משום^א) בשר בחלב, ולא
אמרינן^ב) נותן טעם בר נותן טעם הוא :

נ"ט. וטעות 8) בירם. רהתם נבי רנים עריין הכל היתר, אבל הכא חלב הנמצא קרוש ומולחין
אותה בעור הקיבה, ביו שנותניו עמו חלב אחר ביו שמולחין אותה בחלב של קיבה עצמה,
דקיבה עצמה נ"ג, וכל טעם היוצא מן הקיבה ביו טעם בשר ביו טעם חלב שבו כולו אסור.
פ"י שכולו נבילה. וכשמתערב חלב זה עם הנבינה הו"ל מין במינו חלב נבילה וחלב היתר,
וכבר פסקנו 9) הענ"ג ואוסרת כל החתיכות :

פי' שי"ט

פסק רש"י : חלב מחובר בחתיכה ונמלח
[עמה] אפילו כל שהוא, נעשית^א)
כולה נבילה. לפי שאין^ב) במינו הוא
[=לפי שמין במינו הוא ואינו במל]:

(הנהות מרדכי הגדול כ"י סט: רנ"ג)
ובתשובות : ר"י בר' יהודה ורש"י
פסקו רחלב ובשר שני מיניו חזו :
(מענה"ג 10)
חלב ובשר שני שמות ומשערינו
בששים :

פי' שי"כ

חלב [ו] בשר אין ר' יכול לעמוד [=עליהם] אם שני מיניו הם ויש בימול
לחלב בחתיכת^א) בשר. ופלוגתא היא^ב) וקא אזיל ר' לחומרא.
ואמר^ג) ר' : אין לו בימול בבשר. ובשר ודם פשיטא^ד) ליה ששני מיניו
הם ויש בימול :

שי"ט : הנהות מרדכי הגדול (כ"י גולדשמיט) ה' יין נסך סי' רנ"ד 125 ע"ג
[וליתא ד' ריוול שס]; תחצ"ו סס"י פ"א; האורה ח"ג 208; אומנס נכ"י (שס
סי' רנ"ג 125 ע"ג) [=ראני"ה סי' תתש"ג] נמלח פסק דין להיפך :
שי"כ : לו"ה כ"י סמ: 873 [=כ"י מ: סי' ע"ה =פר: 35]; האורה ח"א 134 ;
תחצ"ו סי' ע"ג :

4) שם : ומבשר וחלב אוסר את הנבינה איסור נמור ואין בידו כח לחתיר. 5) שם : ויש
מתירין אותו. ומביאין ראיה מרגנים שעלו בקערה; שפסקנו שמותר לאכלם בכוח משום רהוח
ליה נותן טעם ברנ"ט. ורחוקות זו מזו כמזרח ממערב. 6) אסופות : בעצמו. 7) שם :
נראה לזקני איסור נמור; האורה: נראה בעיני רבי. 8) ראבי"ה: ורחוקות זו מזו כרחוק מזרח
ממערב. 9) האורה: וכבר פסקינו; וראה פסחים כ"ט ע"ב.

שי"ט : 1) תחצ"ו: עושה את החתיכה כולה נבילה. 2) וט"ס הוא בכ"י וצ"ל: [=לפי
שמין במינו הוא ואינו במל]. ותיקנתי זה עפ"י האורה ותחצ"ו שם.

שי"כ : 1) תחצ"ו: בחתיכות בשר, אם לאו; והשווה מרדכי ע"ז סי' תתנ"ד, אנור סי' רס"ו.
2) שם : הם. 3) שם : ואמר [ר'] ואין לו בטול בבשר. 4) שם : פשוט לו.

פי' שכ"א

(או"ה כ"י סמ: 87א)
 לב מבושל עם בשר שנתבשל בו,
 אין צריך לנו לשער אלא ברם 2) הלב.
 ודבר מועט הוא 3), איירי רשיע לא
 בלע:

ועל בן היונה שנתבשל בו לבו אין צריך
 לנו לשער 1) אלא בדם הלב. ודבר
 מועט הוא, דלב איירי דשיע לא בלע:

פי' שכ"ב

(חאורה ח"א 129)
 ראיתי בבית רבי: לב שנתבשל
 בקדירה בגופו של אפרוח נסרח בו
 בכריותו 3). והתירו רבי בששים 4)
 באפרוח, לפי שכל אפרוח נעשה חתיכה
 ראיסורא ובעינו ששים באותה חתיכה:

ומעשה בא לפני רבי 1) בלב דבוק: ושער
 ר' דם שבו בששים בחתיכה שנדבק
 בה והתיר. דלא אמרינן חתיכה עצמה
 נעשה נבלה אלא בשנתן בה מעם.

(כ"י אדלר מ"ו ע"ב)
 וכתוב בתוס' מהר"ף ז"ל: ומעשה
 היה שנתבשלה לב תרנגולת בקררה
 ולא נקרע. ודעה רש"י להתיר הלב וכו':

עזריאל 1) ברבי נתן:

פי' שכ"ג

(חאורה 136)
 רבי אומר לאכול חלב אחר דגים
 מבושלים בלא קנוח, מפני שופן
 שבפרור ושבקערה:

אפור 1) לאכול חלב אחר דגים מבושלים
 בלא קינוח. משום הא דא"ר יוחנן 1)
 אסור לאכול חלב אחר תבשיל, ולא אמר

שכ"א: או"ה כ"י נ: סי' ס"א, ושם סי' ע"ג [=כ"י סנ: 87א = פר: 34,
 ושם 39]; האורה ח"ג 206; או"ז סי' תס"ד; מרדכי חולין סי' תרל"ט; תחל"ו
 סס"י ע"ז; שערי דורא סי' כ"ח נס: תשנות רש"י. וז"י טו"ד סי' ע"ג כתנ:
 ונראה שאין לסמוך על זה נס: תשנות רש"י להקל:

שכ"ב: פסקא זו לרש"י מלת תלמידו עזריאל ז"ר נתן הוצאה בתחל"ו סס"י ע"ג
 43; האורה 129; א"ח ח"ג 355; וכ"י אדלר מספר 2717 מ"ו ע"ג:

שכ"ג: תר: כ"י אזמיר סי' י"ז [זגליון נרסס סי' קמ"ח] 47; מעה"ג 9;

שכ"א: 1) והשווה מש"כ להלן סי' שכ"ב אות 4. 2) כ"י סמ: אלא דם חלב.
 3) = [רלב].

שכ"ב: 1) ה"ה = רש"י. 2) ה"ה: תלמידו של רבינו שלמה. 3) א"ח שם: כברית,
 ופירושו = רבוק יפה. 4) וצ"ע, דלפי שיטתו של רש"י בתשובותיו לעיל: ועל בן היונה
 שנתבשל בו לבו, אין צריך לנו לשער אלא ברם הלב, ועוד דהא באו"ז ח"א סי' תס"ד וגם
 במרדכי חולין סי' תרצ"ט משמע: דלפי שיטת רש"י רק בחתיכה צריך לשער אם יש ס', אבל
 לא בעוף שלם; רסבירא ליה דלב שיע ולא בלע ולא פלט.

שכ"ג: 1) = ר' אומר לאכול חלב [מעה"ג וס' רש"י]. 2) מאמר ר' יוחנן ליתא
 לפנינו. ועי' מעה"ג 9 אות נ"ט; ונשנה בפע: שם אות פ"ז.

אחר (°) בשר, ש"מ (°) אפי' אחר (°) דגים, משום (°) פירורי קערה. וכן
הורה רבי (°):

סי' שכ"ד

לפני ר' (°) הובאו דגים קטני' ומבושלים (°)
ומצא (°) דג טמא ביניהן, והשליכו
[=חוצה] (°) והתיר האחרים. דמאחר
שמצא האסור (°), ולא נשאר בשאר אלא
טעמו, בטל בס'. אבל אם ידוע שנפל
האסור ולא נמצא, אפילו באלף לא בטיל.
דבריה בפני עצמה היא ולא בטלה. ואם קדם וסלק האסור בטל בס'. וכן
הלכתא (°):

(ס' הנייר כ"י סמ: 756)
בתשובת רבי' שלמה ע"ה: לפני
ר' הובאו דגים קטנים אחר שנתבשלו
ונמצא דג טמא ביניהם, והכשירו
וטיהרו מן האיסור והשליכו חוצה
[וטעמו] בטל בס' בשאר איסוריו.
אבל אם לא נמצא האיסור ויודעין
אנו שנפל או נתערב שם אפי' בדיבי
רבנות לא בטיל, הואיל דבריה הוא
מראומ' 7) דבטל באלף:

סי' שכ"ה

וגם מעשה בא לידי (°): על מים ללוש שהחמון בקדירה שמבשלין בה

פרזס סי' רמ"ו [=פע: דף קס"ד] ונשנה שם נקלוד נמרץ נסי' רמ"ז; האורה
ח"א 136 אות ג'; וסדור רש"י 290:
שכ"ד: תר: כ"י לזמיר סי' י' [על הגליון רשום סי' קמ"ח] 443; ס' הנייר
(כ"י סמ:) 753; תחל"ו סי' ע"ט; או"ה כ"י מ: סי' ע"ו [=פר: 35]; האורה
ה"נ 208, ושם ח"א 135 [=ל. 133 אות 2]; או"ה ח"א סי' תפ"ח; תמים דעים
לראנ"ד סי' קמ"ג; ונ"י טיו"ד סי' פ"ג:
שכ"ה: תחל"ו סי' ח' 43; ומנזל שם דף כ"ד אות ז':

(3) =אחר [תבשיל של] בשר; ותיקנתי זה עפ"י ס' רש"י. (4) שם: אלא אפילו. (5) =לאחר
[תבשיל של] דגים. (6) מעה"נ: משום הפרור שנתבשלו בו ומשום הקערה שנאכלו בה;
ס' רש"י: משום שמנונית שבפרור ושבקערה. (7) שורה אחרונה זו ליתא במק"א. ואולי
שייכת לסי' י"ח שלאחריה בכ"י אזמיר.

שכ"ד: (1) תחצ"ו ונס או"ה: פעם אחת הביאו לפני ר' [=רש"י]; אמנם ר"י מילך
[שם 45 אות א'] העיר בזה"ל: לא ירעתי ממי הפסק. (2) או"ה: דגים שנתבשלו; תחצ"ו:
לאחר שנתבשלו. (3) תחצ"ו: שנמצא [=ונמצא] ביניהם. (4) =חוצה; ותיקנתי זה עפ"י
האורה, תחצ"ו ותמ"ד שם. (5) [=בעיון]. (6) תחצ"ו: והורה רבי [=הלכה] למעשה
(תמ"ד שם). (7) אולי צ"ל: [=מי יאמר]; אמנם לרעתו של ר"ד פרנקיל קרי: [=מראורייתא].
שכ"ה: (1) ה"ה: =ר' שמעיה תלמידו; והשווה עפשטיין "שמעיה" 3 אות 3; תוס'
חולין סי"א ע"ב ר"ה: הלכתא [=הנה' אשרי שם]; וטיו"ר סי' צ"ה.

בשר. ושאלתי כמו כן את פי רבינו²). מהו לאותו פת לאוכלו בחלב.
והשיב רבינו: דיעבד³) אין לכתחילה לא:

פי' שב"ו

אין ר' א) מניח לאכול גבינה או חלב על שולחן⁴) שהוא מועד בו⁵)
בשר, ואפילו למי שמופלג⁶) ממנו בהוצאה, ואפילו הוא עומד⁷)
בראש השולחן, אלא אם כן הוא נוטל⁸) למפה על ברכיו ואוכל⁹) לצד
אחד שלא על השולחן. דאמרינן¹⁰) שני אכסנאים, זה בא¹¹) ממקום
אחד וזה בא ממקום אחד, אוכלין על שולחן אחד זה בשר וזה גבינה
ואין חוששין. ותני¹²) עלה לא שנו אלא שאין מכירין זה את זה, אבל
מכירין¹³) אסור:

שב"ו: לו"ה כ"י מ: סי' ע"ג י"ט ע"א [=כ"י סנו: 723 = פר: 34];
האורה ח"ג 205; ושם ח"א סי' ק"י 136 נשינויים רנים; תחלו"ס ס"י ע"ה 44;
והועתק נפרדק סי' רמ"ז נטעות; והוצא נרלנז"ה סי' קע"ג 196 נשם: שז
מלתי נתשזנת רש"י:

(2) כנראה שהוא = רבינו שלמה. אמנם ר"י מילר חגר מרעתו והעיר [במבוא שם] בזה"ל:
לא אומר שדברי רש"י דברי[ו], לפי שלא מצינו שהחמיר בכמה נו"ט בתשו' בענין נ"ט בר
נ"ט, שהובאה בהג' אשרי פכ"ה [=פרק כל הבשר]. ולפי דעתו תשובה זו היא לר"י בר"י.
(3) וראה או"ז ח"א סי' תס"ז בשם ר' יצחק בר שמואל; מדרכי חולין שם בשם הראב"ן;
ב"י טיו"ר סי' צ"ה בשם הסמ"ק ור' ירוחם; תחצ"ו שם אות א'.

שב"ו: 1) נוסח זה הוא מזוקק שבעתים עפ"י שני כתה"י ראו"ה. ולדעתי תשובה
שלפנינו היא לרש"י [ונם לשון הראב"ה ע' 196: שוב מצאתי בתשובת רש"י, מעיר על זה].
אמנם לר"י מילר [שם אות א']: ספק הוא, אם היא לרש"י או לא. (2) [=אחר]. (3) כ"ה
בכתה"י וגם בתחצ"ו; אמנם בהאורה 205: סוער עליו. (4) האורה 136: ואפילו לאותו
שארין מופלגין ממנו בהוצאה. (5) שם: יושב בראשו של שלחן. (6) תחצ"ו: אלא א"כ
נוטל מפה. (7) האורה: ואוכל לעצמו. או לעשות מחיצה בין הקערות בינו לבין האוכלים
[וההיתר ע"י מחיצה, שנזכר בפרדס ובהאורה, היא הוספה מאוחרת. אפטוביצר 196 אות 7,
ושם 195 אות 14]. (8) שם: והכיא ראייה, מהא רשני אכסנאין; חולין ק"ז ע"ב; ופירש"י
שם ר"ה: אלא. (9) שם: זה בא מן הצפון וזה בא מן הדרום; וכ"ה בנמרא שם, ובתוספתא
חולין פ"ה, ה'. (10) מאמר שמואל בחולין שם. (11) [=זה את זה]; ותיקנתי זה ע"פ הנמרא.

סי' שכ"ז

וכן פי' הר' יהודה ור' (נתן ורבינו שמואל²) בשם רש"י ז"ל: גוים בזמן הזה אינן³ בקיאים במיב ע"ז, והוון כתינוק בן יומו שמגעו אינו עושה יין נסך: ועל⁴ סמך זה רגילין עכשיו ישראל ליקח מן הגוי חובו⁵ מיינ של גוים. ונהי דיינם שבביתם אין להתיר מטעם זה, דמ"מ אסור משום חתנות. מ"מ יין שלנו יהא מותר לשתות אם נגע בו גוי, ואין מגעו אסור כלל אפילו בשתיה. וזה אינו נכון להנהיג, שכבר פשט איסור בכל העולם⁶):

סי' שכ"ח

הלכה למעשה¹ הורה ר': דקיי"ל² כר' אלעזר³, דיינ⁴ מותר בחותם אחד. יין נסך ממש⁵ חבית בחבית מותר בהנאה חוץ מדמי אותה⁶ חבית, אבל יין ביין אסור בהנאה. וסתם יין⁷ אפילו יין ביין

שכ"ז: שנה"ל ח"ג [כ"י לוכספורד] סס"י י"ג [=הסגלה שנה א' סוף גז
11] נגס: רש"י ז"ל [וליתא נכ"י פירינלי גס]:

שכ"ח: לו"ה כ"י סמ: 90 [=כ"י ווין 413 = כ"י מ: סי' ל"ג, ונגסה גס
סי' ל"ה = פר: ע' 40, וגס 42]; ספר לסופות [כ"י לונדון] 1263; ונסרוס הסדר
ונשינוי הלשון נהאורה ח"ג סי' ק"ו ריש ע' 213, וגס סי' קי"ג סוף ע' 215:

שכ"ז: 1) צ"ג [=ב]ר' נתן, והוא =ריב"ו, חתנו השני ותלמידו של רש"י. 2) =ר' שמואל בר' מאיר מרמרו, נכדו ותלמידו של רש"י. והשווה פריימן בספר רש"י דף קמ"ג. 3) ורש"י בתשובה סס"י נ"ח 56: לפי שאין הגוים שבמקומינו מנסכים יין לע"ז; האורה ח"א 148 [=פרס סי' רס"ח]: משום רבנמו הזה אין מנסכין לע"ז. 4) וראה תוס' ע"ז נ"ז ע"ב ד"ה: לאפוקי. 5) ויין של ישראל שנסכו גוי אנו נהנינו לזבוני לגוי [האורה 142]; וראה תשו' ר"י בר"י [לעיל סי' קנ"ח 180]; וראבי"ה סי' תתנ"ט בשם: וששאלתם יין בחובו מגוי. 6) בכ"י אק: מוסיף לבסוף בזה"ל: כד הק' מו' ר' יצחק בר' שמואל ז"ל [=והוא ר"י הזקן בעל התוספות מרנפירא].

שכ"ח: 1) וכ"ה התחלתו בהאורה 215; אמנם לא בכל מק"א. ועי' פרס סי' רס"ח 96, האורה ח"א סוף ע' 147, וס' התרומה סס"י קפ"ד. 2) [=הלכה] כר' [אליעזר]; כ"י מ: סי' צ"ה: וקיימא לן הלכה כרבי אלעזר. 3) שם סי' צ"ב, והאורה 213: כרבי אליעזר; ועי' ע"ז ל"א ע"א, ושם ס"ט ע"ב, ור"ס שם; וס' האשכול ח"ב 71-72. 4) אמנם בכ"י ויין מוסיף "יין", בין אלו ד' דברים שאסורים בחותם אחד [וראה להלן אות 8] וצ"ע. 5) ונגסה שם סי' צ"ב לבסוף, ובהאורה 215. 6) האורה: אותו חביות. 7) שם: סתם יינו; כ"י מ: אבל יין ביין שלו מותר בהנאה.

מותר חוץ מדמי אותו יין, וכן הלכה: מותר רב [חבי"ת] 8 אסורה בחותם אחד: ח': חתיכת דג שאין בו סימן; ב': בשר; י': יין; ת': תכלת. ואלו אסורין בחותם אחד. ח"ח מפ"ג מותרין בחותם אחד: חליתית, חלב, מוריים, פת, גבינה, [ואלו] מותרין בחותם אחד:

מותר חוץ מדמי אותו יין, וכן הלכה: וחכיות של עץ שלנו מתיר נמי [רכי]°) בחותם אחד, דכיון¹⁰) דטעמא הוא משום דלא טרח ומזייף, ולא תלינן¹¹) מפני דשל חרם הוא¹²), ואינו יכול לעשות בו נקב אחר¹³), (הכא¹⁴) נמי איכא למימר, לא טרח ומזייף בחותם¹⁵) שעל-פני החכית:

פי' שב"מ

ההוא חכיתא דפקע¹) לאורתא²) פסק רש"י³): גוי המהדק מגרפיות⁴) גיגית המלאה יין הסדוקה לארכה, אין זה כמדבק⁵) חכית הנפקע⁶) [על הגליון: לארכה]. שלשם⁷) החכיות מזומנות ליפול אילך⁸) ואילך, וכשהוא מחבקם⁹) מחבק כל היין זה לזה. אבל הגיגית¹⁰) היין עומד במקום¹¹) על ידי¹²) הידוק הראשון, וסדק קטן¹³) יש שם והוא

שב"מ: ונרדכי דרינוס [כ"י סנו:]: ע"ז פ"ד 1153 [ד' חמש' תתי"ז] נזס רש"י; ס' אמרכל ע' IV אות 12; פסקי אור"ז סי' רל"ד, וגם תמים דעים סי' ק"ה, ושם סי' ק"ד נזס הרשנ"ס [=פירוש רשנ"ס לע"ז, אונר טונ תרמ"ז ע' 3]:

8) ובכ"י ויין יש כאן הוספה מאוחרת, ושמתיה לעיל בפנים באותיות זעירות; והשווה ע"ז ל"ט סע"א [=פר: 41 אות ז]. 9) הוספתו זה עפ"י כ"י ויין והאורה שם; כ"י מ: ובחכיות של עץ שלנו מתיר רבי בחותם אחד. 10) כ"י מ: סי' צ"ה: כיון דטעמא, משום דלא טרח ומזייף חותם שבמגופה, ובברזא ובנקב הרופן ליכא דקפיד; כ"י ויין: כיון דטעמא משום דלא טרח ומזייף החותם שפגמה. ודבר זה הנקרא: דודיל בלע"ז וכו'. 11) [=טעמא]; והוספתי זה עפ"י האורה. 12) שם: הו; כ"י מ: מפני שהוא של חרם. 13) האורה 213: דלא ליהוי מצי למיעבר ביה נקב ברופנו. 14) [=הכיינמי]. 15) וכ"ה בהאורה 215: אמנם שם ע' 213: החותם שבמגופה; ובברזא ובנקב הרופן, ליכא דקפיד.

שב"מ: 1) תמ"ד: ראי בקעא. 2) לאורכה; [דאה הרי"ף ע"ז נ"ט ע"ב, והאשכול ח"ב 70]. 3) שם: כתב הרשב"ם ז"ל. 4) כ"י סמ: מפרפיות [=מגרפיות]; תמ"ד: מגופת גיגית מלאת יין; אמרכל: מגרפיות של גיגית מלאה יין, כדי שיתחברו סריקין שבאורכה מלמעלה למטה. 5) האורה ואמרכל: כמהדק חכית; תמ"ד: כמחבק חכית. 6) ב"ח סי' קכ"ד: וכו חכית שנסדקה. 7) כ"י סמ: שלום [=שלשם]. 8) האורה ח"א 151: עומדת מפוקעות ומזומנות ליפול, חציה אילך וחציה אילך; אמרכל: חציה לכאן וחציה לכאן. 9) תמ"ד: מחבר כל היין זה עם זה; ר' אמ' : וכשהוא מדבקם מחב' כל היין. 10) =בגיגית [האורה שם] 11) =במקומו; האורה: יין במקומו עומד. 12) שם: על ידו [קדי: על ידי הרופן הראשון]. 13) שם: שיוצא בו היין; אמרכל: וע"י המהדק סדק קטן שיש שם. שיוצא היין מהדקו.

מהדקו. וכן¹⁴) בא בחכית עין שלנו¹⁵): אבל דבר זה אסור להיות¹⁶) גוי תוחב נעורת או מטלית בסדק וכחיבור השוליים למתום, מפני שנוגע ביין¹⁷): עכ"ל רש"י:

פי' ש"ל

רבי אומר לתלות שמרים של ישראל של יין¹) בשקים ובכלים, שהגוים תולין בהם שמרי יינם²): השקים³) אין להם תקנה, אלא אם כן מיישנן שנים עשר חודש, אי נמי מגעילן ברותחין. כדנפקא לן בהשוכר⁴) כדרך שאמרו בטהרות, כך אמרו ביין נסך. והכלים, שמשמשין בהן⁵) השקים מלאים שמרים, צריכין עירווי שלשה פעמים⁶) מעת לעת, עד שיהיו מותרין לישראל⁷) לתלות בהן שמרים: ולמד⁸) רבי כן, מהאי דאמר בעבודה זרה בפרק השוכר את הפועל, דאמר רב יהודה הני שקי⁹) דארמאי, דעמרא מנבבן, דכותנא מיישנן:

פי' של"א

מותר¹) לישא יין בקובה²) בשני גוים ואפילו אין ישראל מסייע. ואפילו³)

(אמרכל עמ' ר')

מכאן אנו נוהגין לישא עם הגוי במוט בכובא. ואפי' אם נגע ביין ע"י

של"א: האורה ח"ג 228; לו"ה [כ"י סמ: 1113 = כ"י מ: סי' קמ"ח]:
של"ל: האורה 226; לו"ה קמ"ג; תשו' מהר"ס ד"פ סי' טס"ג; פסקי
לו"ז סי' רי"ז; אמרכל עמ' ד'; אסופות כ"י לונדון 1263:

14) ר' גיווא: וכן בחביות של עץ שלנו. 15) האורה: וכן לכלי עץ שלנו; תמ"ר ואמרכל: חסד שם. 16) אמרכל: אסור להניח לגוי לתחוב המטלית או נעורת בסריקה. 17) שם: והוי כהוא חביתא ראשתקיל ברזא ואהדרה גוי [=ע"ז ג"ט ע"ב: ה"ג ר"ב 579].

של"ל: 1) כ"י סמ: שמרים של ישראל בשקים. 2) שם: שמרי יין. 3) כ"י סמ: תשו' זו נלקה בחסד ובסגנון מגומגם: אין להם תקנה כדנפקא לן, דבר אמרו בטהרות ביין נסך. וצ"ל שם [=השקים] אין להם תקנה, כדנפקא לן [=בהשוכר, כדרך ש] אמרו בטהרות [=כר אמרו] ביין נסך. 4) ע"ז: ע"ה ע"א. ובכ"י סמ: הגי' בטעות: בע"ז בפ"ק [=בפרק ה']. 5) כ"י סמ: והכלים שמשמשין בהן שמרים. 6) שם: צריבין עירווי נ' ימים (1) מעת לעת. 7) שם: ביד ישראל. 8) שם: ולומר ר' כר, מההיא דאמ' בע"ז. 9) ובנמרא שם הגיד: אמר רבי יהודה הני רווקי דארמאי, דמויא מריחן, דעמרא מנבבן, דכיתנא מישנן. ועי' ד"ס שם. ובכת"י סמ: הני שקי דארמאי, דעמרא מנבבן, דכותנא מיישנן.

של"א: 1) אמרכל: ורבינו שלמה הורה כן, שמותר להניח שני גוים לישא במוט. 2) מהר"ם: בקופה; אמרכל: בכובא. 3) מהר"ם: דאי.

שפכו מיניה, אין בכך כלום. שמה מוט, אין דרך ניסוד בכך [הכי פסק שנשאר תוך] הקובה מותר. ואותו רבינו שמואל:]
 שנפל על⁴) הקרקע לא חיישינן⁵) שחוזר ונוסף⁶) עליו וליהוי⁷) חיבור לאותו שבכלי. דהאי⁸) אינו נסך לענין⁹) חיבור, ואין דרך ניסוך¹⁰) לעבודה זרה בכך אלא בכלי. אבל מה שנפל מן¹¹) הקובה, אם נפל בכלי אסור לשתותו¹²): מפי רבי משולם¹³). וכך קיבל מפי ר' דוד¹⁴) הלוי:

סי' של"ב

(ראבי"ה סי' תתרע"ב)

וכן כתוב כתשובה 4): פעם אחת היה בורו של ישראל מלא יין ובא אנס אחד והושיט ידו לתוכו לחכעים. והיה שם זקן אחד ירא שמים שכסופו נהרג 5) על קידוש השם, ושמענו שלקח מן היין בכלי ושתה ממנו מפני האנס, שלא יהא רגיל לעשות כן לבר ישראל אחר:

גוי שזרק אבן לתוך חביות של ישראל להכעים ומתכוין לנסך, אותו יין נסך אסור¹) בשתייה ומותר בהנאה. וזה ששנינו²) נמל את החבית וזרקה לבור, זה היה המעשה והתירוהו בהנאה ולא בשתייה. והא דאמר רב אשי³) כל שבזב

טמא בגוי עושה יין נסך, למשרייהו בהנאה הוא דאמר, אבל בשתייה

זו וזו אסור:

סי' של"ג

(הנח"מ כ"י חולין 1827)

מצאתי בפסקי רש"י: שצוה להגעיל סכין של גוים בקדירה. ואמר להם

עוד צוה ר': להגעיל סכין של גוי בתוך¹) קדרה ולתת בתוך²) הקדרה מים

של"ב: האורה ח"ל סי' קי"ג 143; וראבי"ה סי' תתרע"ג; והועתק זלו"ז פסקי ע"ז סי' רכ"ג; ומשם צמרדכי ע"ז סי' תתמ"ז צ"ס: צתצות רצ נחשון גלון: של"ג: תר: כ"י לזמיר סי' כ' [על הגליון רשום קנ"ל] 473; הגה"מ [כ"י גולדשמיט] חולין סי' רס"ח 1327; וראבי"ה ח"ז 80 אות 29 צ"ס: רש"י:

4) שם: סמור לקופה; אמרכל: בכובא. 5) שם: ומה שנפל בקרקע. 6) מהר"ם: בכר. 7) =ונוסף; מהר"ם: אלא שנוסף עליו. 8) שם: ולא הוי חיבור. 9) =שנפל; שם: והאי שנפל אינו יין נסך. 10) אמרכל: לגבי ניצוק חיבור. 11) שם: לנסך לע"ז בכר. 12) מהר"ם: שנפל חוץ לקופה. 13) ע"י תחצ"ו סס"י ט'; אמרכל שם אות 10. 14) =מפי ר' שלמה [וכ"ה בכ"י אסופות]; אמרכל: ורבי' שלמה תורה כן. 15) רבו של רש"י וראה מבואי. של"ב: 1) ראבי"ה מביא דין זה להיפך: ושתה ממנו מפני האנס; והשווה או"ח [פר: סי' צ"ד 41] והאורה סי' קמ"ו. 2) ע"ז מ' ע"ב. 3) ע"ז שם. 4) וליתא בספדי דבירש"י שלפנינו [ראה מבוא לראבי"ה 227]. 5) וכבר העירותי ע"ז במבואי, שאין לזה יחס למצב חפנימי של חיי רבינו שלמה, ודברים הללו הם רק זכרונות מזמנו של רב, היי בר נחשו, ראש מתיבא" [ראה גנזי קרם ח"ב ע' 2].

של"ג: 1) כ"י גולדשמיט: בקדירה. 2) שם: לתוך הקדירה.

ליתן מים לתוך הקדירה הרבה מכרי
שיעור [=איסור] היוצא מן הסכין,
כרי לבטלו כששים, כרי שלא יצטרך
שוב להגעיל הקדירה. והא ראין
מבטלין איסור לכתחילה, חיינו
לאוכלו :

כדי⁽¹⁾ שיעור איסור היוצא מן הסכין
כדי לבטלו בס' ולא⁽²⁾ יצטרך להגעיל
הקדירה. והא דאמרינן⁽³⁾ אין מבטלין
איסור לכתחלה, ה"מ⁽⁴⁾ איסור בעין, אבל

בכי האי גוונא לא שייך ביה מבטלין איסור :

ופכינ⁽⁵⁾ שמנקרין בו בשר אסור לחתוך בו עד שיודח יפה, או עד שינעוץ
אותו בקרקע קשה למרקו מן החלב :

סי' של"ד

(מרדכי פסחים סי' תקפ"ג)
השיב רב האי גאון : על אורות
היורה הנרולא שמגעילין בה כלים,
שאינו צריך להגעילה אחר שהגעיל
בה הכלים. וכן הורה רש"י :
(הנה"מ פ"ה ה' חו"מ)

פסק רש"י : שצריך⁽¹⁾ להגעיל היורה

הגדולה, שמגעילין בה כלים. ומנהג

יפה לעשות כן, משום אל תמוש תורת

כתב רבינו א"ה⁽³⁾ : שראה כתוב
[כתשבות]⁽⁴⁾ בשם רב האי⁽⁵⁾ ורב
נהילאי⁽⁶⁾, שלאחר הגעילה צריך להשים
מים כשרים ביורה נרולא [ו] לטהרה :

אמך. עכ"ל הרוקח⁽²⁾ :

סי' של"ה

ובתשובת רש"י⁽¹⁾ נמצא :

של"ד : ליקוטים מה' אמרכל⁽²⁾ 26 ; מרדכי פסחים פ"ג סי' תקפ"ג ;
הנה"מ סוף הל' חמץ ומצה פ"ה [מנהגי מהרי"ל ג' ע"ג] ;

של"ה : מרדכי דרינוס (כ"י סמ:) ע"ז פ"ה סוף אל⁽³⁾ 120 [הנהגות מרדכי ד'
הנה"מ פ"ה חו"מ]

(3) שם : הרבה מכרי שיעור [=איסור] היוצא מן הסכין. (4) וראה האורה ח"א סי' פ"א, מח"ו
עמ' 255, שבה"ש סי' ר'. ובאו"ה של רבינו יונה סי' נ"ח. (5) חולין שם. (6) כ"י שם :
חיינו לאוכלו. (7) ומכאן ועד סוף התשובה ליתא בכ"י הנה"מ הנרולא.

של"ד : (1) פסקא זו, המיוחסת לרש"י, אינה מתאימה לשיטתו של רבינו [שמציגו
במרדכי סי' תקפ"ג בשם : וכן הורה רש"י. שאין צריך להגעילה] ; ופסק האחרון הוא
העיקר. והדבר ידוע, שהמלסט הזה [=ליקוטים מה' אמרכל] לאו בר סמכא הוא, מפני
שהוא מחליף גברי בגברי (ראבי"ה ח"ב 85 אות 15). (2) וליתא ברוקח סי' רנ"ו לפנינו
(ואולי כוונתו רק לסוף המאמר, ה"ה : אל תמוש וכו'). (3) אולי הוא : [=ד' אליעזר
הלוי. (4) בנרפס בטעות : הראה בתוספות [=כתשבות] = וכוונתו לספרי רביד"ש
(אפטוביצר שם אות 2). (5) והשווה מרדכי תקפ"ג בשם : השיב רה"ג. (6) ותשובה זו
היא : רב נטרונאי בר הילאי [שע"ת סי' ר"פ]. וראה אפטוביצר שם אות 4 ; לוינ אוצה"ג
התשובות לפסחים 27 אות י"ג, ושם 28 אות ר'.

של"ה : (1) והשווה מח"ו 256 : או"ה כ"י סמ : 78 ; האורה ח"א 92, ושם ח"ב 186 :

[א] : ירא שמים יטבילים² עם כלי חרש³ ויברך על הודאי אלא
ליכלול⁴ אילו בכרכה :

[ב] : ורחיים של פלפלין⁵ שגופו עץ וכתוכו מתכת⁶ ברזל, שלהן⁷
עיקר וצריכין⁸ טבילה :

סי' של"ו

כלים¹ שהנידה נוגעת בהם בזמן הזה מהורים אצל בעלה. שהרי בני
אדם בזמן הזה² מטמאין³ בקברות ואהל המת וכשרץ ובנבילה
ובמת, ולא יטהרו⁴ עד שיזרוק עלינו מלכינו מים מהורים לטהרינו.
כך כלים שהנידה נוגעת בהן מותרין ליגע בהן ולהשתמש בהן⁵ : אבל
מחמירים אנו על עצמינו ואין אוכלים אנו בקערה⁶ אחת, ולא משיורי⁷
מאכלה, ולא יושבים על מושבה⁸. ולא מקבלים כלום מידה אלא על ידי
אחר. ונותנין אנו לה כלים וקערה, מטפחת וסדינין וכרים וכסתות
להשתמש בימי נידותה. ולעת שהרתה מכבסת במים אותם בגדים שיש

ריווא שס סי' חלף ש"ע (נ"ד ע"ג) נכמה שינויים] וליתא לא נהגות מרדכי (כ"י
גולדשמיט) וגם לא בליקוטי המרדכי (כ"י סמ):

של"ו : מח"ו סס"י תל"ח 606 [= כ"י סמ: 1513 נשינויים קליס]; האורה ח"ג
167 ; לו"ה כ"י סמ: סוף ח"ג 72 [= כ"י מ: סי' ש"י]; פרדס סי' רע"א :

פרדס סי' קנ"ה מס' האורה ; ס' רש"י 176 ; ומבוא לתחצ"ו דף כ"ז אות י"ב. 2) ר' ריווא :
יטביל עמהם ; [וכוונתו לכלי זכוכית חרשים או שאולין]. 3) כ"י סמ: כלי חרש ; האורה :
וכלים של חרס ושל עץ לא בעי טבילה, דכלי מתכת אמורין בפרשה. 4) ר' ריווא : ויכלול ;
ר' ווילנא : ויכלול אלו עמהו. 5) והשווה תשובת רש"י שלאחריה ; ופיר"ח ביצה כ"ג ע"ב.
6) [= של]. 7) ר' ריווא : של תוכו עיקר ; או"ה סמ: צריכין טבילה שמתכת שלהן עיקר
[וכ"ה בהאורה ובמח"ו שם]. 8) שם : וצריך.

של"ו : 1) וכן היה לבני בבל, אמנם לבני א"י אינה מגעת ברבר ולא בכלים [ראה
הרכבי תה"ג ע' 395 בהערותיו ; רעוועל חורב ח"א ע' 7, וצריך להוסיף שם : תשו' הרמב"ם
סי' צ"ה, ושם סי' צ"ט אות 1]. 2) לקח טוב [פ' תזריע, ר' ווילנא, ל"ה ע"ב] : מיום
שחרב בהמ"ק אין טהרה ממת, אבל טומאה איכא, לפי שאין לנו אפר פרה להזות.
3) שע"ת סי' קע"ה : מיום שחרב ב"ה אין טומאה וטהרה [גנ"ש ח"א 78 אות 19]. 4) לעיל
אות 2. 5) = הבעל. 6) ובתשו' הרמב"ם סי' צ"ט : תאכל עמו ותשתה עמו בכלי אחר כו'
אינו מותר, אלא אחר שבעת ימים וטבילה במי מקוה. 7) שם סי' צ"ח. 8) והשווה
מרדכי שבת פ"א סי' של"ב בשם : כתב רש"י ; וטו"ר סי' קצ"ה.

(עליהם °) כתם, ושאר כלים שישבה בהם מדיחן במים ודיח: ומנהג °) זה יפה לנהגו כן, מפני הרגל עבירה, אבל אימור טומאה °) ליכא :

פי' של"ז

(או"ז שס"א)

הואיל והרב רבינו שמעי' והרב רבי' שמחה מויטרי תלמידי רבינו שלמה ז"ל פירשו בשם רבינו שלמה זצ"ל: שצריכה חפיפה בכל הנוף [הלכך אשה בומה"ז חופפת כל נופה]:

ופירש ה"ר שמעיה בשם רש"י: שצריכה לעיין כל גופה יפה ולחוף אותה במים ולשטפן. דחפיפה שייכא בכל °) הגוף:

פי' של"ח

ריב"ן בשם רש"י: אותן לחשים שדרכן לרקק אחרי כן ואומרין אותן בלע"ז דמותר. דלא נאמר רק לוחש °) אחר רקיקה, דנראה שמזכיר השם °) על הרקיקה. ועוד לא נאמר רק בקורא בלשון קודש אבל בלע"ז °) לא:

פי' של"ט

עטיפת הראש °) לאבילים כל שבעה יומם ולילה. אבל הרבה יש

של"ז: טי"ו"ד סי' קנ"ט; או"ז ח"א סי' שס"א; תוס' נדה ס"ו ע"ז ד"ה: אס; אסופות כ"י לונדון מ"ו ע"ז נשס: מפסקי הל' דר' שלמה:
של"ח: הגהות מרדכי הגדול (כ"י סמ:) סנהדרין ספי"א סי' תשכ"ג א359:
של"ט: האורה ח"ז סי' קמ"ז 224; או"ה [כ"י מ:] סי' קל"ו [=כ"י סמ:] 91 = פר: ע' 64; מח"ו 243; ושנה"ל סי' כ"ז נכמה שינויים:

(9 מח"ו: עליה. 10) תשו' הרמב"ם סי' צ"ט: וזה מנהגינו המפורסם בכל ארצותינו ובכל ארצות צרפת [=בוונתו לכל ארצות המערב]. 11) לפי שעניין הטומאה והטהרה זולת האסור והמתיר אצל הרבנים [תשו' הרמב"ם שם].

של"ז: 1) אמנם הר"ן בפ"ב רשבועות מפרש שיטת רש"י: דחפיפה אינה אלא בשער. ועפ"י שמונה ערים יקום רב, רבכל הנוף שייר חפיפה, לפי שיטתו של רבינו. ועי' שבה"ל ח"ב (כ"י אס:) סי' ע"ו; ראבי"ה ח"ב 294 אות 28; ומבוא לראבי"ה 416 אות 14.
של"ח: 1) ראה ספר השנה [הוצ' סוקולוב] ח"ב עמ' 167. 2) ובסנהדרין ק"א ע"א: רב ור"ח אמרו אפילו פסוק שאין בו שם שמים אסור וכו'. 3) והשווה פירש"י שבת ק"ג ע"ב. ולרעתו של הרשב"ם [או"ז ע"ו קצ"ט ע"א]: והלע"ז והעברי קרובים זה לזה.
של"ט: 1) ובענין זה: ראה שע"צ סי' כ"ב ותוה"א לרמב"ן י"ד ע"ב.

שאינם²) נוהגים מפני שהאומות משתקין³) עליהם, ומתוך כך באין לידי שחוק וגיחוך ומגנין⁴) בשחקם על הבריות :
לא יניח⁵) תינוק בחיקו, מפני שמביאו לידי שחוק ונמצא מתגנה על הבריות :

סי' ש"מ

לאחר¹) שבעת ימי אבילות הורה ר' : ללבוש²) חלק לבן ולרחוץ³), דאין שלשים אסורים בתכבוסת אלא⁴) בגיהוץ בלבד ובתספורת, דאמרינן⁵) שלשה לבכי, שבעה לאבילות, ושלשים לגיהוץ. ואפילו⁶) גיהוץ שלנו מותר לאחר שבעה, דאמר מר⁷) גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם. ואין לנו עכשיו דין⁸) שלשים נוהג אלא לתספורת⁹) לבדה. אבל רחיצת מים¹⁰) וחליפת בגדים מחליף והולך¹¹) משעבר אבילותו¹²). וכן פשוט הדבר במועד קטן¹³), גיהוץ, אינפשייר, ליפייר¹⁴) :

ש"מ : תה"ו (כ"י סמ:) 114ג [=סי' רע"ו ע' 245 נכמה שינויים]; [=רוקח סי' שי"ז =פרדס סי' ר"ן]; תוה"א לרמז"ן ענין תכבוסת ד"ו ע' 94 [=טו"ד סי' שפ"ט]; ולו"ז ת"ז סי' תמ"ד נשינויים רבים :

2) בכ"י סמ: הני' בטעות : אבל הרבה נוהגין. והשווה מונגרפיה שלי, "חלופי מנהגים אשכנז וצרפת", פרק ד'; הגה"מ ה' אבל פ"ה אות ע'; יו"ד סי' שפ"ו בשם : ואין נוהגין במדינות אלו. 3) צ"ל : [=משחקין] עליהם. כ"י סמ: מפני האומות, שמשחקין עליהן. 4) אולי צ"ל : [=ומתגנין]. וכ"ה במח"ו ובשבה"ל שם. ובכ"י סמ: הני' : ומתוך כך באין לידי שחוק ונמצא מתגנה על הבריות. ובכ"י מ: מוסיף לבסוף : ואף בני הבית משחקים עליהם. 5) אולי צ"ל : [=ואמרינן] לא יניח [=אדם] תינוק בחיקו (כ"ה בכ"י מ:). אמנם בכ"י סמ: ליתא סוף הפסקא שלפנינו. ומקורו במו"ק כ"ו ע"ב בשם : תנא באבל רבתי ; רמב"ם פ"ה מה' אבל : ה"כ, טו"ד סי' שצ"א.

ש"מ : 1) תוה"א : ובנימוקי הצרפתים מצינו לרש"י ; שרש"י ז"ל התיר להחליף וללבוש בשבעת [1] ימי אבילות חלוק המכובס קודם לכן, ואין זה נכון ; או"ז : וכ"כ בתשובות, הורה ר' ללבוש חלוק לבן אחר שבעה. מיהו בזמן הזה אין בידי לאסור כיבוס תוך שבעה כדי להניח לאחר שבעה, מדתניא התם בפרק בשלשה פרקים וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם כו', אבל כיבוס שלנו מותר עכ"ל. והשווה או"ה כ"י מ: 52ב. 2) [=להחליף] וללבוש חלק לבן. 3) אולי צ"ל : [=ולגהוץ]. ראה אפטוביצר בהוספות ותקונים לראבי"ה ח"ב 167. 4) מח"ו הנרפס : בגיהוץ. 5) מ"ק כ"ז ע"ב. 6) שם : בגיהוץ. 7) תענית כ"ט ע"ב. 8) בנרפס : נזירת שלשים נוהגת. 9) שם : בלבד. 10) חמ"ן ; ובנרפס : חליפות בגדים ורחיצת חמ"ן. 11) שם : והולך לו ; והשווה תוה"א ד"ו ל"ט ע"א, ושם י"א ע"ג ; והאשכול ח"ב 159. 12) לאו דווקא, דהא לרעת רש"י (תוה"א 94) אפילו תוך שבעה מותר להחליף, וכן הורה הראב"ו (פ"ג ע"ד) : ושאינו מנוהצין אפילו בתוך שבעת ימי אבילות יכול להחליף. 13) שם. 14) ליקייר ; ובנרפס : גיהוץ, אינפשייר, ליקייר [תוס' מ"ק י' ע"ב, מח"ו 262 אות ז' : ומבוא].

סי' שמ"א

בתוספת הריב"ן¹) נמצא כתוב: (שרש"י²) היה מחייב לתובע לשלם שכר השליש³). ומביא ראיה⁴) מדאמרין בבבא קמא⁵) מאן דכאיב ליה כיבא⁶) אזי[ל]⁷) לבי אסיא, אם אמר כתבו לי כו' עד סוף הדיבור:

סי' שמ"ב

מבאן פסק רש"י: דנכייטא דבית אסורה, ולא דמי למשכנתא¹) [=דכרם], דהתם זימנין דאיכא קיוהא²):

שמ"א: הנהות מרדכי סנהדרין ד' ריווא סי' תרנ"ו קע"ז ע"ג [=ד"ו סי' תשכ"ו = וליתא זנהות מרדכי הגדול כ"י סמ: דף 356]; והוצל זנ"י טהו"מ סי' נ"ו זשס: וכ"כ זדפוקיס ישנים:
שמ"ב: מרדכי דריווא [כ"י סמ: ז"מ פ"ה 383] [=ד' ריווא סי' ת"ת]:

שמ"א: 1) אולי צ"פ: [=הריב"ם]; ה"ה ד' יצחק בר' מרדכי, תלמידו של ריב"א הראשון. וראה אורבאר, דו"ח של בהמ"ר בכרסלו לשנת 1936 ע' 46 ולהלן. 2) וכבר העיר רש"ב בסבוא להאורה ריש צד 165: ואין ספק 1) שנמצא שם השאלה והתשובה מרש"י. והני' שם משובשת וצ"פ: [=הנהות] מרדכי סוף [=פ"ג] דסנהדרין בתוספת הריב"ן נמצא [=כתוב] שרש"י היה מחייב. 3) אולי צ"פ: שכר השליח [וכ"ה בהנהות מרדכי שנדפסו מחדש ר"ו תקס"א כ"ג ע"ב: ראה טו"ז שם]. והטעם מפני שהיא לזכותו ולתועלתו [חו"מ סי' נ"ו א', לדעתו של הסמ"ע שם]. 4) וכבר העיר ע"ג הטו"ז [סי' נ"ו שם]: ראין זה ראיה כלל. 5) מ"ו ע"ב. 6) שם: כאיבא. 7) =ליויל.

שמ"ב: 1) תיקנתי זה עפ"י ד' ריווא שם. והשווה שיטת רש"י בכ"פ ס"ז ע"ב בנוגע ההיתר לאכול פירות משכנתא בנכיתא [שלא כשיטת ר"ג מאה"ג בתשובותיו בתחצ"ו סי' צ', ושם סי' צ"ב]. 2) כ"ה בכ"י סמ: וגם בר' ריווא: אמנם בר' ווילנא: קיומא. וככ"י סמ: מוסיף שם לבסוף: ולפי' רש"י אסור ללמוד בספרים, אפילו בנכיתא.